

ЛАУРЕАТ БУКЕРІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ
ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЛІТЕРАТУРИ

Дж. М.
Кунтзее
БЕЗЧЕСТЯ

Джон Кутзее

Безчестя

Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга»

1999

УДК 821.111(680)
ББК 84(6Пд)

Кутзее Д. М.

Безчестя / Д. М. Кутзее — Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга», 1999

ISBN 978-617-12-3140-5

Професор Девід Лур'є не справляє враження на студентів, мало цікавих до англійської літератури ХІХ століття. У свої п'ятдесят два він уже двічі розлучений, однак не втрачає інтересу до жінок і шукає можливості задовольнити інтимні потреби. Рідко буває семестр, коли він не закохується в котрусь зі студенток. Проте інтрижка з Мелані Ісаакс вибиває його з усталеного ритму й веде до незворотних змін. Професор переїжджає до доньки в село, де й починається новий, надто складний етап у його житті...

УДК 821.111(680)

ББК 84(6Пд)

ISBN 978-617-12-3140-5

© Кутзее Д. М., 1999
© Книжный Клуб «Клуб Семейного
Досуга», 1999

Содержание

Один	5
Два	11
Три	15
Чотири	22
П'ять	26
Шість	32
Конец ознакомительного фрагмента.	37

Джон Максвелл Кутзее

Безчестя

Один

Для розлученого чоловіка його віку (п'ятдесят два роки) він, на власну думку, досить непогано вирішив проблему із сексом. Щочетверга пообіді їде до Грін-Пойнта. Точнісінько о другій годині пополудні натискає на дзвінок на дверях будинку Віндзор-Меншнз, називає своє ім'я та заходить. Біл я дверей із номером 113 на нього чекає Сорайя. Він одразу прямує до спальні, освітленої м'яким світлом та наповненої приємним ароматом, і роздягається. Сорайя виходить із ванної кімнати, скидає свій халат і прослизає в ліжко поряд із ним.

– Ти скучив за мною? – грайливо цікавиться вона.

– Я весь час скучаю за тобою, – відповідає він. Він пестить її медово-коричнєве тіло, якого не торкалося сонце; витягає її, цілує груди; вони кохаються.

Сорайя висока й струнка, з довгим чорним волоссям і темними вологими очима. Технічно він достатньо старий, аби бути її батьком; але, знову ж таки технічно, батьком можна стати навіть у дванадцять. Він уже більше року залишається її клієнтом; і Сорайя його цілком задовольняє. Посеред пустельного тижня четвер став оазою *luxe et volupté*.¹

У ліжку Сорайя стримана. Насправді за своєю природою вона радше спокійна, спокійна та покірлива. Загалом у своїх поглядах вона, як не дивно, керується мораллю. Її дратують туристи, котрі оголюють на громадських пляжах груди («вим'я», як вона їх називає); вона гадає, що волоцюг варто відловлювати та змушувати замітати вулиці. Як їй вдається погоджувати свої погляди із власним бізнесом, він не питає.

Оскільки вона дарує йому насолоду, оскільки насолода ця незмінна, він щоразу більше прив'язується до неї. Він вірить, що якоюсь мірою вона відповідає йому взаємністю. Прив'язаність, можливо, ще не любов, але принаймні її двоюрідна сестра. Зважаючи на небагатообіцяльний початок їхнього знайомства, їм обом пощастило: йому, бо знайшов її, і їй, бо знайшла його.

Він знає, що його почуття егоїстичні, а ще в них є щось від підкаблучника. Проте він не припиняє хаятися за них.

За дев'яностохвилинний сеанс він платить Сорайї чотириста рандів, і половину з них забирає агенція «Обачні супутниці». Йому шкода, що доводиться віддавати «Обачним супутницям» так багато. Але саме їм належить 113-й номер та й інші квартири у Віндзор-Меншнз; у якомусь сенсі вони навіть володіють Сорайєю, принаймні цією її частиною, цією функцією.

Колись він розважався думкою запропонувати їй зустрітися у вільний час. Він був би не проти провести із нею вечір, а можливо, навіть цілу ніч. Але не наступний ранок. Він занадто добре знає себе й не хоче випробовувати її наступним ранком, коли стане холодним, похмурым чоловіком, котрий не може дочекатися, коли залишиться на самоті.

Такий у нього характер. І він не збирається змінюватися, для цього він уже застарий. Його характер сформувався й застиг. Череп, а потім характер – ось що найтвердіше в людині.

Слідуй за своїм характером. Це не філософія, він не удостоював це таким найменням. Це просто правило, як Правило Святого Бенедикта.²

¹ Розкоші та задоволення (*фр.*). (Тут і далі прим. пер.)

² Книга заповідей, написаних Св. Бенедиктом Нурсійським (480–547) для ченців, що живуть громадою під керівництвом абата.

Він може похвалитися чудовим здоров'ям і ясным розумом. За професією він філолог, точніше був ним, і наука досі регулярно нуртує в його єстві. Він живе в межах свого прибутку, у межах свого характеру, у межах своїх інтелектуальних можливостей. Чи щасливий він? За багатьма мірками – так, він переконаний, що щасливий, а втім, не забуває останній хор з «Едіпа»: не називай когось щасливим до самої смерті.

У сексуальному плані його характер, хоч і палкий, ніколи не вирізнявся пристрасністю. Якби він обирав собі тотем, це була б змія. Він уявляє собі, що їхня із Сорайєю близькість нагадує злягання змій: довге, зосереджене, але дещо відчужене, дещо сухе навіть у найпалкішій миті.

Цікаво, чи тотем Сорайї теж змія? Безсумнівно, з іншим чоловіком вона стає іншою жінкою, *la donna è mobile*.³ Та все ж на рівні темпераменту їй, певна річ, не вдалося б удавати їхню подібність.

І хоч за своїм родом занятя вона розпусна жінка, він довіряє їй – певною мірою. Під час їхніх сеансів він розмовляє із Сорайєю досить вільно, часом навіть відкриває їй душу. Їй відомі його життєві обставини. Вона чула історії обох його шлюбів, знає про його дочку та її злети і падіння. Їй відомо чимало його поглядів.

Про своє життя за межами Віндзор-Меншнз Сорайя не розповідає нічого. Насправді її навіть звать інакше, у цьому він упевнений. Її тіло підказує, що вона народила дитину, а може, і не одну. Можливо, вона взагалі не професіоналка. Можливо, вона працює на агенцію лише один чи два вечори на тиждень, а решту часу живе пристойним життям десь у передмісті, у Райландзі чи Атлоні.⁴ Це було б незвично для мусульманки, але в наші дні можливо все.

Про власну роботу він розповідає мало, не бажаючи набридати їй. Він заробляє собі на життя, працюючи в Технічному університеті Кейпа, колишньому Кейптаунському університетському коледжі. Коли він був професором сучасних мов, але оскільки кафедри класичних і сучасних мов закрили під час великої раціоналізації, тепер він ад'юнкт-професор⁵ комунікації. Як і всім раціоналізованим співробітникам, задля покращення морального стану йому раз на рік дозволяють читати курс зі своєї спеціальності, незалежно від кількості студентів, що на нього записалися. Цього року він читає курс про поетів-романтиків. А решту часу викладає курси комунікації для першокурсників – «Комунікаційні навички» та для другокурсників – «Передові комунікаційні навички».

Хоча він щодня присвячує кілька годин своїй новій дисципліні, перша її констатація, сформульована в підручнику з комунікацій для першокурсників, видається йому безглуздою: «Людська спільнота створила мову з метою передачі думок, почуттів і намірів від однієї людини до іншої». На його думку, яку він тримає при собі, мовлення сягало своїм корінням пісні, а пісня народилася з необхідності заповнити звуком величезну й досить порожню людську душу.

За свою кар'єру, що розтяглася вже на чверть століття, він опублікував три книжки, жодна з яких не викликала резонансу чи бодай перешіптувань: перша стосувалася опери («Бойто⁶ і легенда про Фауста: генеза Мефістофеля»), друга – видінь як утілень еросу («Видіння Річарда святому Вікторові») і третя – Вордсворта⁷ та історії («Вордсворт і тягар минулого»).

³ Мінливою панянкою (*ital.*). Перші слова арії герцога Мантуанського з опери Дж. Верді «Ріголетто».

⁴ Передмістя Кейптауна.

⁵ Тимчасова посада. Основні обов'язки ад'юнкт-професора – викладацька діяльність, а не наукові дослідження.

⁶ Італійський композитор і поет, який прославився як автор лібрето до деяких опер Джузеппе Верді.

⁷ Англійський поет-романтик. Видатний представник «Озерної школи».

Кілька останніх років він розважався ідеєю написати роботу, присвячену Байронові. Спочатку він думав, що це буде чергова книжка, черговий критичний опус. Але всі його спроби взятися за написання загрузли в болотах нудьги. Правда в тому, що він стомився від критицизму, від прози, що вимірюється ярдами. Насправді йому хотілося писати музику: «Байрон в Італії», роздуми на тему кохання між статтями у формі камерної опери.

Поки він стоїть обличчям до своїх класів на заняттях із комунікації, у його свідомості пурхають фрази, мелодії, фрагменти пісень із ненаписаного твору. Він ніколи не був видатним учителем; а в цьому видозміненому і, на його думку, спотвореному навчальному закладі почувається не у своїй тарілці ще більше, ніж зазвичай. Хоча з іншого боку, так само почуваються його колеги з давно минулих днів під тягарем освіти, що не відповідає завданням, які потрібно виконувати; клірики пострелігійної ери.

На студентів він не справляє враження, оскільки сам не поважає матеріал, який викладає. Коли він розмовляє, вони дивляться крізь нього й забувають його ім'я. Їхня байдужість турбує його більше, ніж він зізнається. Та все ж він досконало виконує свої обов'язки перед ними, їхніми батьками і державою. Місяць за місяцем він дає їм домашні завдання, збирає їх, читає і виставляє оцінки, виправляє пунктуаційні помилки, правопис, уживання слів, цікавлячись слабкими аргументами й додаючи до кожної роботи коротку зважену критику.

Він продовжує викладати, бо це забезпечує його коштами для існування; а ще тому, що це вчить його скромності, нагадує йому, хто він у цьому світі. Тут не уникнути іронії: той, хто прийшов навчити, отримує найпронизливіший з уроків, а ті, хто прийшли навчитися, не вчаться нічого. Про цю особливість своєї професії він не розповідає Сорайї. Сумнівається, що в її професії є схожа іронія.

На кухні квартирки в Грін-Пойнті є чайник, пластикові горнятка, бляшанка з розчинною кавою і ваза з пакетиками цукру. У холодильнику – запас пляшок із водою. У ванній кімнаті є мило і стоси рушників, а у шафці – чиста постіль. Свою косметику Сорайя тримає в невеличкій валізці. Місце для любовних зустрічей і нічого більше: функціональне, чисте, добре облаштоване.

Коли Сорайя вперше приймала його, вона нафарбувала вуста яскраво-червоною помадою, а очі – густими тінями. Йому не сподобався її липкий макіяж, і він попросив її зняти його. Вона послухалася та відтоді більше ніколи не фарбувалася. Старанна учениця, податлива, поступлива.

Йому подобається робити їй подарунки. На новий рік він подарував їй полив'яний браслет, на Курбан-байрам – малахітову чапельку, котра впала йому в око в сувенірній крамничці. Йому подобається її анітрохи не награне задоволення.

Його дивує, що дев'яносто хвилин на тиждень, проведених у жіночій компанії, вистачає, аби зробити його щасливим; його – чоловіка, котрий частенько думав, що потребує дружини, дому і шлюбу. Урешті-решт виявилось, що його потреби легкі й швидкоплинні, мов у метелика. Жодних емоцій чи радше жодних, окрім найглибшої, найнегаданішої: остинато⁸ вдоволеності, що нагадує автомобільний гул і заколисує міського жителя, а для селянина скидається на нічну тишу.

Він думає про Емму Боварі, котра зі скляним поглядом вдоволено повертається додому, після того як цілий день невтомно трахалась. «Оце так блаженство!» – каже Емма, милуючись собою у дзеркалі. Ось блаженство, яке оспівують поети! Ну, якби нещасній примарній Еммі вдалося дістатися до Кейптауна, він би якось у четвер пообіді взяв її з собою, щоб показати, яким може бути блаженство: м'яке блаженство, пом'якшене блаженство.

⁸ Прийом, заснований на багаторазовому повторенні в музичному творі будь-якої мелодійної або ритмічної фігури, гармонійного обороту, окремого звуку.

А потім одного недільного ранку все змінюється. Він виходить у справах до міста; іде по Сент-Джордж-стрит, аж раптом помічає струнку фігуру в натовпі перед собою. Жодних сумнівів, це Сорайя в супроводі двох дітей, двох хлопчиків. Вони несуть згортки – ходили на закупи.

Якусь мить він вагається, а потім, не наближаючись, іде назирці. Вони зникають у «Рибній корчмі капітана Дорего». У хлопчиків блискуче Сорайїне волосся й темні очі. Вони точно її сини.

Він минає корчму, а потім повертається й удруге проходить повз «Капітана Дорего». Вони втрьох сидять за столиком біля вікна. На коротку мить Сорайя через скло зустрічається з ним поглядами.

Він завжди був людиною міста, почувався вдома серед течії людських тіл, де розповзається ерос і стрілами спалахують погляди. Але про погляд, що майнув між ним і Сорайєю, він одразу ж пошкодував.

На побаченні наступного четверга жоден із них не згадує того, що сталося. Однак спогад про це ніяково висить в повітрі між ними. Він не має жодного бажання порушувати те ризиковане подвійне життя, яке Сорайя, імовірно, веде. Він цілком підтримує подвійне життя, потрійне життя, життя, прожите у відсіках. Правду кажучи, якщо й відчуває до неї щось, то лише ще більш ніжність. «Твоя таємниця в безпеці зі мною», – хотів би він сказати їй.

Утім, ані він, ані вона не можуть забути того, що трапилося. Двоє маленьких хлопчиків з'явилися між ними й тихенько, мов тіні, граються в куточку кімнати, де їхня мати кохається з незнайомцем. У Сорайїних обіймах він на мить перетворюється на їхнього батька: вітчима, прийомного батька, тіньового батька. Опісля, устаючи з її ліжка, він відчуває, як їхні допитливі погляди потайки вивчають його. Мимоволі його думками заволодіває інший батько, справжній. Чи хоча б здогадується він, чим займається його дружина, чи обрав блаженне незнання?

У нього самого не було сина. Дитинство його минуло в жіночій родині. Коли мати, тітки та сестри залишилися позаду, їхнє місце зайняли коханки, дружини й донька. Жіноча компанія зробила з нього жіночого обожнювача та zarazом розпутника. Завдяки своєму зросту, своїй статури, своїй оливковій шкірі й хвилястому волоссю він завжди міг розраховувати на певний рівень магнетизму. Якщо він особливим чином із особливим наміром дивився на жінку, можна було розраховувати, що вона не відведе очей. Саме так він і жив роками, десятиліттями; таким був каркас його життя.

Одного дня все це закінчилося. Без жодних попереджень сила зникла. Погляди, які колись відповідали йому, тепер байдуже ковзали повз нього. За одну ніч він перетворився на привида. Тепер, якщо він хотів жінку, мусив навчитися добиватися її або купувати її тим чи іншим чином.

Він жив у стурбованій метушні проміскуїтету. Він крутив романи з дружинами колег, знімав туристок у портових барах чи в Італійському клубі; спав зі шльондрами.

Із Сорайєю він познайомився у невеличкій тьмяній вітальні, поруч із приймальною «Обачних супутниць», на вікнах там висіли венеційські жалюзі, у кутках стояли рослини в горщиках, повітря було затхлим від диму. У каталогах її називали «екзотичною». На фотографії вона мала у волоссі червону квітку страстоцвіту й ледь помітні зморшки в кутиках очей. Підпис попереджав: «лише пообіді». Саме це й переконало його – обіцянка зачинених кімнат, прохолодних простирадл, украдених годин.

Із самого початку все задовольняло його, було саме тим, чого він хотів. У самісіньке яблучко. Цілий рік йому не доводилося повертатися до агенції.

А потім випадкова зустріч на Сент-Джордж-стрит, і слідом за нею – відчуженість. Сорайя не скасовує зустрічей, і все ж він відчуває, як вона холоднішає, перетворюючись на чергову жінку, перетворюючи його на чергового клієнта.

Він має достатньо точне уявлення про те, як повії обговорюють своїх клієнтів-завсідників, особливо старших чоловіків. Вони розповідають історії, сміються, але й здригаються, як здригаєшся, побачивши посеред ночі в умивальнику таргана. Незабаром вони витончено й злісно здригатимуться при згадці про нього. Цієї долі йому не вдасться уникнути.

Четвертого після випадкової зустрічі четверга, коли він уже збирається вийти з квартири, Сорайя робить заяву, до якої він так намагався підготуватися.

– Моя мати захворіла. Я збираюся зробити перерву й попіклуватися про неї. Наступного тижня мене тут не буде.

– Ми побачимося за два тижні?

– Не знаю. Залежить від того, як вона почуватиметься. Краще спершу зателефонуй.

– Я не маю твого номера.

– Зателефонуй до агенції. Вони знатимуть.

Він вичікує кілька днів, а потім таки телефонує туди. «Сорайя? – перепитує чоловік у слухавці. – Сорайя пішла від нас. Ні, ми не можемо дати вам її контакти. Це суперечить нашим правилам. Хочете познайомитися з іншою нашою співробітницею? У нас є чимало екзотичних дівчат на вибір – малазійки, тайки, китайки, лише скажіть, кому віддаєте перевагу».

Він проводить один вечір із іншою Сорайєю – це, схоже, стало розповсюдженою потім *de commerce*⁹ – у кімнаті готелю на Лонг-стрит. Цій дівчині не більше вісімнадцяти років, вона недосвідчена і, на його думку, вульгарна.

– То чим ти займаєшся? – цікавиться вона, вислизаючи з одягу.

– Експортом-імпортом, – бреше він.

– Та ну? – не вірить дівчина.

На його кафедрі з'являється нова секретарка. Він запрошує її в ресторан на обачливій відстані від університетського містечка й за креветковим салатом слухає, як вона жаліється на школу, де вчать сини. «Торговці наркотиками вештаються навколо ігрового майданчика, – каже вона, – а поліція нічого не робить». Три роки тому в новозеландському консульстві вони з чоловіком записалися в чергу охочих емігрувати.

– Таким людям, як ви, простіше. Я маю на увазі, якою б не була ситуація, ви принаймні завжди знали, на якому світі перебуваєте.

– Яким людям?

– Я кажу про ваше покоління. Тепер люди просто вибирають собі закони, яких вони хочуть дотримуватися. Це анархія. Як можна виховувати дітей, коли навколо панує анархія?

Її звуть Дон. Наступного разу, коли він запрошує її на побачення, вони опиняються в його будинку й займаються сексом. Це було помилкою. Звиваючись і дряпаючись, вона доводить себе до такого збудження, ледь піна з рота не йде, і врешті-решт викликає лише відразу. Він позичає їй щітку для волосся та відвозить назад до університету.

Пізніше він уникає її, намагаючись не зазирати до бюро, у якому вона працює. Своєю чергою, вона спочатку кидає на нього ображені, а потім презирливі погляди.

Йому варто здатися, він уже стомився від гри. Цікаво, у якому віці, розмірковує він, Оріген¹⁰ оскопив себе? Не найелегантніше рішення, але старішання – узагалі неелегантна

⁹ Торгівельною маркою (*фр.*).

¹⁰ Грецький християнський теолог, філософ, учений. Один зі східних церковних письменників. Засновник біблійної філології.

справа. Воно нагадує прибирання на столі, принаймні можна зосередитися на відповідних для старості роздумах: приготуватися до смерті.

Чи можна піти до лікаря з таким проханням? Це, безумовно, нескладна операція: щодня її роблять тваринам, і тварини непогано виживають, якщо не зважати на неприємний осад. Відрубав, перев'язав: із місцевим знеболювальним, твердою рукою і крапелькою апатії можна навіть упоратися самому, за підручником. Чоловік на кріслі відтинає щось від себе – огидне видовисько, але не огидніше, з певної точки зору, за вправлення того ж чоловіка на жіночому тілі.

Залишається Сорайя. Він мусить перегорнути останню сторінку, але натомість платить детективній агенції, аби вони відшукали її. За кілька днів він уже знає її справжнє ім'я, її адресу, її телефонний номер. Він телефонує о дев'ятій ранку, коли чоловік та діти вже мали б піти з дому.

– Сорайє, – каже він. – Це Девід. Ти як? Коли я знову зможу побачити тебе?

Западає довга тиша, а потім вона озивається:

– Я не знаю, хто ви, – каже вона. – Ви турбуєте мене в моєму власному будинку. Я вимагаю, аби ви більше ніколи не телефонували мені, ніколи.

«Вимагаю». Мабуть, вона мала на увазі «наказую». Його дивує її верескливість – раніше на це й натяку не було. Та, зрештою, на що ще розраховувати хижаків, коли він вдихається до лисиччиного гнізда, до домівки її дитинчат?

Він кладе слухавку. Тінь заздрості до її чоловіка, котрого він ніколи не бачив, пронизує його тіло.

Два

Без четвергових інтерлюдій тиждень безбарвний, як пустеля. Трапляються дні, коли він не знає, куди подітися.

Більшість часу він проводить в університетській бібліотеці, читаючи все, що вдається знайти про широке коло Байронових знайомств, додаючи нотатки до тих, що вже заповнили дві товстих папки. Насолоджується пізньою пообідньою тишею читальної зали, зворотною прогулянкою додому: свіжим зимовим повітрям, вологими мерехтливими вулицями.

У п'ятницю ввечері, повертаючись додому довгим кружним шляхом через старий парк коледжу, він помічає попереду одну зі своїх студенток. Її звуть Мелані Ісаакс, вона відвідує його курс, присвячений романтикам. Не найкраща студентка, але й не найгірша: достатньо розумна, але без жодної власної думки.

Вона не поспішає, тож незабаром він наздоганяє її та вітається:

– Привіт.

У відповідь Мелані всміхається радше хитрою, ніж сором'язливою усмішкою, і киває. Вона маленька й худенька, має коротко підстрижене чорне волосся, широкі, майже китайські, вилиці та великі темні очі. Її вбрання завжди вражає. Сьогодні це темно-бордова міні-спідниця, светр гірчичного кольору та чорні колготки; золоті брязкальця на поясі пасують до золотих кульчиків.

Він злегка закоханий у неї. Невелика дивина: рідко минає семестр, коли він не закохується в котрись із дівчат зі своєї групи. Кейптаун – місто рясної краси і красунь.

Чи відомо їй, що він поклав на неї око? Напевно. Жінки відчувають такі речі, вагу сповнених бажанням поглядів.

Дощ щойно вшух; у канавах обабіч доріжки тихо дзюркотить вода.

– Моя улюблена пора року, моя улюблена пора дня, – зауважує він. – Ви живете десь тут?

– За парком. Винаймаю кімнату.

– Кейптаун ваше рідне місто?

– Ні, я виросла в Джорджі.¹¹

– Я живу неподалік. Можна запропонувати вам випити чогось?

Обережна пауза.

– Гаразд. Але мені потрібно повернутися до пів на восьму.

Із парку вони виходять до спокійного житлового кварталу, де він прожив останні два-надцять років, спочатку з Розалінд, а потім, після розлучення, сам.

Він відчиняє внутрішні ворота, відчиняє двері та пускає дівчину досередини. Вмикає світло, бере в неї ташечку. У її волоссі мерехтять краплі дощу. Він роздивляється її з відвертим зачаруванням. Вона опускає погляд і знову всміхається тією ж невловимою і, напевно, кокетливою посмішкою, що й раніше.

На кухні він відкорковує пляшку «Мірласта» й викладає на тарілки печиво й сир. Коли повертається до кімнати, вона стоїть біля книжкових полиць, нахиливши голову, і читає написи на корінцях. Він вмикає музику: Моцарт, кларнетний квінтет.

Вино і музика – ритуал, який розігрують одне перед одним чоловіки й жінки. У ритуалах немає нічого поганого, їх вигадали, аби пом'якшувати ніяковість. Але дівчина, котру він привів додому, не лише молодша за нього на тридцять років, – вона студентка, його студентка, якою він опікується. Не має значення, що промайне зараз між ними, їм доведеться знову зустрітися як учителю та учениці. Чи готовий він до цього?

¹¹ Місто в Західній Капській провінції ПАР.

– Вам подобається мій курс? – цікавиться він.

– Мені подобається Блейк. А ще «Wonderhorn».

– «Wonderhorn».¹²

– А ось від Вордсворта я не в захваті.

– Вам не варто було мені цього казати. Вордсворт – один із моїх учителів.

Це правда. Скільки він себе пам'ятає, гармонії «Прелюдії» завжди відлунювали в ньому.

– Можливо, наприкінці курсу я більше цінуватиму його. Можливо, він сподобається мені більше.

– Можливо. Але мій досвід підказує, що поезія або промовляє тобі щось із першого слова, або не промовляє взагалі. Це спалах відвертості і спалах взаємності. Як блискавка. Як мить, коли закохуєшся.

Як мить, коли закохуєшся. Невже молодь ще й досі закохується чи цей механізм вийшов з ужитку, став непотрібним, дивакуватим, як парові двигуни? Він не в курсі подій, відстав від часу. Судячи з того, що він знав, закоханість могла вийти з моди і знову повернутися на сцену з півдюжини разів.

– А ви пишете вірші? – запитує він.

– Писала, коли була школяркою. Вони були не надто вдалимими. А тепер у мене немає на це часу.

– А як щодо пристрасності? У вас є якісь літературні пристрасності?

Вона насуплюється, зачувши незвичне слово.

– На другому курсі ми вивчали Адрієнну Річ¹³ і Тоні Моррісон.¹⁴ А ще Еліс Вокер.¹⁵ Тоді я страшенно зацікавилася. Але не можу достеменно назвати це пристрасстю.

Отже, вона – не надто пристрасне створіння. А може, обрала шлях манівцями, аби попередити його, щоб не набридав?

– Я збираюся влаштувати сяку-таку вечерю, – каже він. – Приєднастесь до мене? Усе буде надзвичайно скромно.

Схоже, вона вагається.

– Ну ж бо! – наполягає він. – Скажіть «так»!

– Гарзд. Але спочатку мені потрібно зателефонувати.

Телефонна розмова триває довше, ніж він очікував. Він чує, як долинає з кухні бурмотіння, помережане паузами.

– Які у вас плани щодо кар'єри? – питає він згодом.

– Драматургія та дизайн. Я пишу свою дипломну роботу в театрі.

– А чому ж тоді обрали курс романтичної поезії?

Мелані замислюється, наморщивши носа.

– Здебільшого я обрала його через атмосферу, – озивається вона врешті. – Я не хотіла знову братися за Шекспіра. Його вже вчила торік.

Приготована ним вечеря справді скромна: тальятеле¹⁶ з анчоусами під грибним соусом. Він дозволяє їй порізати гриби. Решту часу вона сидить на ослінчику й спостерігає, як він готує. Вони вечеряють у вітальні, відкривши другу пляшку вина. Мелані їсть без упину. Здоровий апетит для такої стрункої дівчини.

¹² Збірка німецьких народних пісень, видана в XIX столітті двома німецькими поетами-романтиками – Ахімом фон Арнімом та Клеменсом Брентано.

¹³ Американська поетеса, публіцист, представниця другої хвилі фемінізму.

¹⁴ Американська письменниця, лауреат Нобелівської премії з літератури 1993 року.

¹⁵ Афроамериканська письменниця і феміністка.

¹⁶ Різновид локшини.

- Ви завжди готуєте самі? – запитує вона.
- Я живу один. Якщо сам не приготую, ніхто не приготує.
- Ненавиджу готувати. Гадаю, мені варто навчитися.
- Чому? Якщо ви справді ненавидите це, поберіться з тим, хто вміє готувати.

Удвох вони уявляють собі цю картину: юна дружина в незугарному одязі та крикливих прикрасах уривається до вхідних дверей і нетерпляче принохується; чоловік, безбарвний містер Праведник у фартуху, помішує щось у каструльці серед клубів пари. Ролі змінюються: матеріал для буржуазної комедії.

– Це все, – каже він, коли в тарілці не залишається нічого. – Десерту немає, хіба, якщо хочете, можете з'їсти яблуко або йогурт. Пробачте, я не знав, що в мене буде гостя.

– Усе було чудово, – каже Мелані, допиваючи вино й підводячись. – Дякую.

– Не йдіть ще. – Він бере дівчину за руку й веде до канапи. – Я хочу вам дещо показати. Ви любите танці? Не танцювати, а танці? – Він вставляє касету до відеомагнітофона. – Це фільм, знятий чоловіком на ім'я Норман Макларен.¹⁷ Досить старий. Я натрапив на нього в бібліотеці. Цікаво, як він вам сподобається.

Вони сідають пліч-о-пліч і дивляться фільм. Двоє танцюристів виконують свої па на голій сцені. Їхні зображення, зняті за допомогою стробоскопу, перетворюються на привидів, розпускаються позаду них віями, змахами крил. Чоловік уперше побачив цей фільм чверть століття тому, але він і досі захоплений: мить теперішнього і минуле цієї миті ненадовго застигають в одному й тому ж просторі.

Йому хочеться, щоб дівчина теж захопилася фільмом, але він відчуває, що їй байдуже.

Коли плівка закінчується, вона встає й обходить кімнату. Підіймає кришку фортепіано й натискає на середнє до.

– Ви граєте? – цікавиться Мелані.

– Трохи.

– Класику чи джаз?

– Боюся, нічого схожого на джаз.

– Зіграєте мені щось?

– Не зараз. Я давно не практикувався. Іншим разом, коли ми знатимемо одне одного краще.

Вона зазирає до його кабінету.

– Можна подивитися? – питає дозволу.

– Увімкніть світло.

Він вмикає іншу музику: сонати Скарлатті,¹⁸ музику-кішку.

– У вас тут чимало книжок Байрона, – каже вона, повертаючись із кабінету. – Він ваш улюблений поет?

– Я пишу про нього. Про його італійський період.

– Хіба він не помер молодим?

– У тридцять шість. Вони всі помирали молодими. Або втрачали хист. Або божеволіли, і їх замикали десь. Але Байрон помер не в Італії. Він помер у Греції. До Італії він утік, аби уникнути скандалу, і оселився там. Осів. Зустрів останнє в житті велике кохання. У ті часи Італія була популярним місцем серед англійців. Вони вірили, що італійці зберегли зв'язок із природою, менше піддаються умовностям, залишаються пристраснішими.

Мелані знову обходить кімнату.

– Це ваша дружина? – питає вона, зупинившись перед фотографією в рамці на кавовому столику.

¹⁷ Канадський режисер-мультиплікатор.

¹⁸ Італійський композитор і клавесиніст епохи бароко.

– Моя мама. Клацнули, коли вона була молодою.

– А ви одружений?

– Був. Двічі. Але зараз – ні. – Він не каже: «Ні, тепер я задовольняюся тим, що підвернеться». Не каже: «Тепер я задовольняюся шльондрами». – Можна запропонувати вам лікер?

Вона не хоче лікер, але погоджується додати до кави віскі. Коли вона сьорбає свій напій, він нахилиється до неї й торкається її щоки.

– Ви дуже гарна, – каже він. – Я збираюся схилити вас до чогось необачного. – Знову торкається її. – Залишайтеся. Проведіть ніч зі мною.

Вона пильно дивиться над нього над вінцями чашки.

– Чому?

– Тому що вам варто так учинити.

– Чому мені варто так учинити?

– Чому? Тому що жіноча краса належить не одній тільки жінці. Це частина дарунка, який вона приносить із собою на землю. Її обов'язок – ділитися красою.

Його рука так і лежить на її щоці. Вона не відхиляється, але й не відповідає на його ніжність.

– А що як я вже нею ділюся? – Їй ледь помітно перехоплює подих. Коли за тобою впадають, це завжди збуджує; приємно збуджує.

– Тоді вам варто ділитися нею щедріше.

Улесливі слова, старі, як саме зваблення. Хоча цієї миті він вірить у них. Вона не належить собі. Краса собі не належить.

– Ми прагнем, щоб краса потомство мала, – каже він, – щоб цвіт її ніколи не зачах.¹⁹

Погана ідея. Її усмішка втрачає свою грайливість і жвавність. Пентаметр, чий ритм раніше так добре підмаслював слова змія-спокусника, тепер лише відлякує. Він знову перетворився на вчителя, на книжкового чоловіка, охоронця культурних скарбів. Вона ставить горнятко на стіл.

– Я мушу йти, на мене чекають.

Хмари розійшлися, зорі знову сяють.

– Чудова ніч, – каже він, відмикаючи ворота садка. Мелані не дивиться на нього. – Провести вас додому?

– Ні.

– Дуже добре. На добраніч. – Він тягнеться вперед і обіймає її. На мить відчуває, як притискаються до нього її маленькі груденята, а потім вона вислизає з обіймів і йде.

¹⁹ Початок першого сонета В. Шекспіра. Переклад Д. Павличка.

Три

Саме тоді йому й варто було зупинитися. Але він не зупинився. У неділю зранку він їде до спорожнілого кампусу й заходить до канцелярії. З шафки з папками дістає реєстраційну картку Мелані Ісаакс і переписує її особисті дані: домашню адресу, адресу в Кейптауні, номер телефону.

Він набирає цифри. Відповідає жіночий голос.

– Мелані?

– Я покличу її. А хто це?

– Скажіть їй, що це Девід Лур'є.

Мелані – мелодія: удавана рима. Це ім'я не для неї. Можна змінити наголос: меланж – темна, як кава.

– Алло?

В одному слові він чує всю її нерішучість. Занадто молода. Вона не знатиме, як обходитися з ним; йому варто одразу відпустити її. Але він і сам перебуває в якихось лещатах. Троянда краси: вірш влучає точнісінько в ціль, мов стріла. Вона не належить собі; напевно, і він собі не належить.

– Я подумав, що ви не відмовитеся пообідати зі мною, – каже він. – Я можу заїхати за вами, скажімо, о дванадцятій.

Вона ще має час, щоб збрехати, викрутитися, але дівчина така збентежена, що не встигає скористатися моментом.

Коли він під'їжджає, вона чекає на нього на хіднику біля багатоквартирного будинку. Вона в чорних колготках і чорному светрі. Стегна вузькі, як у дванадцятирічної.

Він везе її до Гат-бей, у гавань. Дорогою намагається збадьорити її, розпитує про інші предмети. Вона каже, що грає в п'єси. Це одна із вимог для захисту диплома. Репетиції забирають багато часу.

У ресторані Мелані не може похвалитися апетитом і лише похмуро витріщається на море.

– Щось трапилося? Ви хочете мені щось розповісти?

Вона хитає головою.

– Ви стурбовані через наші стосунки?

– Можливо, – озивається вона.

– Не варто. Я про все подбаю. Не дозволю їм зайти занадто далеко.

Занадто далеко. Що таке «далеко», а що таке «занадто далеко» у таких речах? Чи її «занадто далеко» таке ж, як і його?

Починає накрапати дощик, у гавані смугами здригається вода.

– Може, підемо? – пропонує він.

І знову привозить дівчину до свого будинку, і на підлозі вітальні, під звуки дощу, що стукотить у шибку, кохається з нею. Її тіло чисте й просте, по-своєму досконале; попри її пасивність, він отримує від цієї близькості задоволення, таке задоволення, що в кульмінаційну мить провалюється в чорне забуття.

Коли приходить до тями, дощ уже вщух. Дівчина лежить під ним, заплющивши очі й злегка насупившись, руки закинуті за голову. Його долоні лежать у неї на грудях під грубо сплетеним светром. Її колготки і трусики, сплутавшись вузлом, лежать поруч; його штани закрутилися навколо щиколоток. «Після бурі, – думає він, – точно як у Георга Гросса».²⁰

²⁰ Німецький художник і карикатурист.

Відвертаючи обличчя, вона вивільняється, збирає свої речі й виходить із кімнати. За кілька хвилин повертається вже вдягнена.

– Я мушу йти, – шепоче дівчина. Він не намагається затримати її.

Наступного ранку він прокидається з ґрунтовною впевненістю, що все гаразд, і це відчуття не покидає його. Мелані не приходить на заняття. Зі свого кабінету він телефонує у квіткову крамничку. Троянди? Напевно, не троянди. Він замовляє гвоздики.

– Червоні чи білі? – питає жінка.

Червоні? Білі?

– Надішліть дванадцять рожевих, – вирішує він.

– У мене немає дванадцятьох рожевих. Можна надіслати букет з різних?

– Надсилайте, – погоджується.

Цілий вівторок з важких хмар, що наповзли на місто із заходу, періщить дощ. Наприкінці дня, перетинаючи вестибюль будівлі факультету комунікації, він помічає Мелані біля дверей, де вона разом із кількома студентами чекає, поки припиниться дощ. Він підходить до неї ззаду й кладе руку на плече.

– Зачекайте на мене тут, – каже. – Я відвезу вас додому.

Повертається з парасолькою. Перетинаючи площу в напрямку парковки, притискає її міцніше до себе, аби заховати від дощу. Несподіваний порив вітру вивертає парасольку, і вони вдвох незграбно біжать до машини.

На ній блискучий жовтий дощовик, і в машині вона знімає каптур. Обличчя Мелані зашарілося; він помічає, як напинаються і падають її груди. Вона злизує з верхньої губи дощову крапельку. «Дитина! – думає він: – Просто дитина! Що я роблю?» Але його серце заходиться від бажання.

Вони їдуть у щільному післяобідньому потоці автівок.

– Учора я скучав за тобою, – зізнається він. – У тебе все гаразд?

Вона не відповідає, утупившись поглядом у «двірники».

Зупинившись на світлофорі, він бере її холодну руку у свою.

– Мелані, – каже, намагаючись додати голосу легкості. Проте він уже давно забув, як залицятися. Голос, який він чує, належить не закоханому, а вкрадливому батькові.

Він під'їжджає до її багатоквартирного будинку.

– Дякую, – каже дівчина, відчиняючи двері автівки.

– Ти мене не запросиш?

– Гадаю, моя сусідка зараз удома.

– А як щодо вечора?

– У мене сьогодні ввечері репетиція.

– То коли ми знову побачимось?

Вона не відповідає, потім повторює:

– Дякую. – І вислизає з машини.

У середу вона приходить на заняття й сідає на звичне місце. Вони й досі розглядають Вордсворта, шосту книгу «Прелюдії» – поет в Альпах. Він читає вголос:

Із голого хребта ми вперше лицезріли
Монблана неприховану вершину, засмутившись
Від цього образу бездушного перед очима,
Що посягнув на думку нашу жваву,
Котрій ніколи вже такій не быть.²¹

²¹ Переклад Є. Даскал.

– Отже. Велична біла гора, Монблан, як виявилось, розчарувала його. Чому? Розпочнімо з незвичного слова «посягнув». Хтось шукав його в словнику?

Тиша.

– Якби ви туди зазирали, дізналися б, що «посягнути» означає «намагатися привласнити, зазіхати». Доконана форма «посягнути» – «посягнув»; посягання – це дія, коли хтось посягає.

Хмари розійшлися, каже Вордсворт, вершина неприхована, і ми засмучуємося, побачивши її. Дивна реакція для людини, котра мандрує Альпами. Чому він засмучується? Тому що, пояснює поет, бездушний образ, простий відбиток на сітківці ока зазіхає на щось, що дотепер було живою думкою. Але про що була ця жива думка?

Знову тиша. Навіть повітря, у яке він вимовляє свої слова, висить, мов опущене вітрило. «Чоловік дивиться на гору, навіщо потрібно так заплутувати все», – жаліються вони подумки. Що він може відповісти їм? Що він сказав Мелані того першого вечора? Що без спалаху відвертості немає нічого. Але де ж у цій кімнаті спалах відвертості?

Він кидає на неї швидкий погляд. Мелані нахилила голову, занурившись у текст, принаймні так здається глядачеві.

– Те саме слово «посягати» з'являється кількома рядками нижче. Посягання – один із найглибших мотивів альпійської серії. На видатні архетипи розуму, чисті ідеї посягають буденні чуттєві образи.

Утім ми не можемо проживати кожен день свого життя в царстві чистих ідей, відгородившись коконом від чуттєвого досвіду. Питання не в тому, як зберегти свою уяву чистою, як захистити її від стрімкого натиску реальності. Питання в тому, чи можемо ми знайти для них спосіб співіснування. Погляньте на 599-й рядок. Вордсворт пише про межі чуттєвого сприйняття. Цієї теми ми вже торкалися раніше. Коли наші органи чуття досягають межі своїх можливостей, їхнє сприйняття починає згасати. Та все ж у мить зникнення сприйняття востаннє спалахує знову, наче вогник свічки, дозволяючи нам побачити невидиме. Це складний уривок; напевно, тут навіть є суперечність із рядками про Монблан. Утім, схоже, що Вордсворт навпомацки прокладає собі шлях до рівноваги: не чиста ідея, що в'ється серед хмар, не візуальний образ, випалений на сітківці, який спантеличує і засмучує нас своєю буденною ясністю, а чуттєвий образ, котрий зникає так швидко, як тільки може, як засіб для збудження чи активації ідеї, що захована значно глибше в надрах нашої пам'яті.

Він змовкає. Порожнє нерозуміння. Він занадто швидко зайшов занадто далеко. Як повернути їх до себе? Як повернути Мелані?

– Це як бути закоханим, – продовжує він. – По-перше, якби ви осліпли, вам навряд чи вдалося б закохатися. Але чи справді ви хочете бачити свою кохану з усією холодною чіткістю, на яку спроможний ваш зоровий апарат? Для вас буде краще накинути на погляд серпанок, нехай кохана й далі існує у своїй архетипній, божественній формі.

Навряд чи це Вордсворт, але принаймні ці слова трохи розворушили студентів.

«Архетипи? – дивуються вони подумки. – Богині? Про що він говорить? Що цей стариган знає про кохання?»

Наринули спогади: та мить на підлозі, коли він задер її светр і оголив невеликі досконало акуратні груденята. Мелані вперше підводить погляд, зустрічається очима з викладачем і миттєво все розуміє. Знічено знову опускає очі.

– Вордсворт пише про Альпи, – каже він. – У нас у країні немає Альп, але є Драконові гори, є, нехай навіть не така велика, Столова гора, куди ми видряпуємося слідом за поетами, сподіваючись на осяяння, на вордсвортську мить, про яку всі ми чули. – Тепер він просто говорить, приховуючи власні почуття. – Але така мить не настане, поки ми не подивимося краєм ока на величні архетипи уяви, котрі носимо в собі.

Досить! Його вже нудить від власного голосу, а ще шкода, що Мелані доводиться слухати ці завуальовані інтимні зізнання. Він відпускає свою групу й затримується, сподіваючись перекинутися з дівчиною кількома словами. Але вона вислизає геть, заховавшись у натовпі.

Ще минулого тижня вона була просто симпатичним личком у класі, а тепер увійшла в його життя чимось неземним, схожим на живу богиню.

У залі студентського товариства панує темрява. Залишаючись непоміченим, обирає місце в задньому ряді. Він – єдиний глядач, якщо не зважати на лисіючого чоловіка у формі двірника за кілька рядів попереду.

Вони репетирують п'єсу «Захід сонця в салоні “Глобус”» – комедію, яка розгортається в декораціях нової Південної Африки, у перукарні в йоганнесбурзькому районі Гіллброу. На сцені розчепурений перукар обслуговує двох відвідувачів: чорного і білого. Усі троє теревенять, жартують і допикають одне одному. Катарсис, схоже, ґрунтується на основному принципі: усі старі вульгарні упереджені думки витягаються на світло й тануть у нападах реготу.

На сцені з'являється четвертий персонаж – дівчина в черевиках на високій платформі з водоспадом накрученого волосся.

– Сідайте, дорогенька, за секунду я вами займуся, – каже перукар.

– Я з приводу роботи, – відповідає дівчина. – Ви давали оголошення. – У неї помітний капський акцент; це Мелані.

– Гаразд, я принесу мітлу, а ти покажеш, на що здатна, – вирішує перукар.

Дівчина бере мітлу й шкандибає між декораціями, штовхаючи її перед собою. Мітла заплутується в електричному дроті. Тут мали б бути спалах, зойки й метушня, але щось не так із синхронізацією. На сцену стрімкими кроками виходить режисерка, а за нею з'являється молодик у чорному шкіряному одязі й одразу починає копірситися в розетці.

– Усе повинно бути жвавіше, – пояснює режисерка. – Атмосфера повинна бути, як у братів Марксів.²² – Вона повертається до Мелані. – Гаразд? – Мелані киває.

Двірник, що сидів попереду, підводиться і, важко зітхнувши, виходить із зали. Йому теж краще піти. Нечувана дурниця – сидіти в темряві та шпигувати за дівчиною (на думку спадає непрохане слово «хтиво»). Однак старигани, до чийого товариства йому, схоже, незабаром доведеться приєднатися, убогі волоцюги у вкритих плямами пальтах, із тріщинами у вставних зубах і волоссям у вухах – усі вони колись теж були дітьми Божими, зі стрункими тілами та ясними очима. Хіба можна звинувачувати їх у тому, що вони до останнього чіпляються за свої місця на солодкому бенкеті відчуттів?

На сцені триває вистава. Мелані штовхає свою мітлу. Тріск, спалах, стривожені зойки.

– Це не я, – крикливо протестує Мелані, – Боженько, чого це, як раптом що, так завжди винна я? – Він тихенько підводиться й виходить у зовнішню темряву слідом за двірником.

Наступного дня о четвертій пополудні він з'являється біля її квартири. Мелані відчиняє двері в пожмаканій футболці, велосипедних шортах і капцях у вигляді ховрахів із коміксів, які здаються йому дурнуватим несмаком.

Він не попередив її, тож дівчина надто здивована, аби чинити опір незваному гостю, котрий з'явився як сніг на голову. Коли він обіймає її, тіло Мелані обвисає, мов у маріонетки. Важкі, наче приклад рушниці, слова глухо відлунюють у ніжній раковині її вушка.

– Ні, не зараз! – відбиваючись, просить вона. – Ось-ось повернеться кухня.

²² Американські актори-коміки, п'ятеро братів, що виступали у водевілі, театрі, кіно та на телебаченні, спеціалізувалися на «комедії абсурду» – з набором бійок, ляпасів, флірту й жбурлянням тортів.

Але хіба його щось зупинить. Він несе її в спальню, скидає сміховинні капці, цілує її ступні, сам приголомшений почуттями, які вона розбурхала. Справа тут у видінні на сцені: перука, погойдування дупки, вульгарна мова. Дивна любов! Та можна не сумніватися, є у ній щось від тремкої Афродіти, богині пінявих хвиль.

Вона не противиться. Тільки ухиляється – відводить очі, відвертає уста. Вона дозволяє йому покласти себе на ліжко й роздягнути, навіть допомагає йому, підіймаючи руки, а потім стегна.

Мелані здригається від холоду і, залишившись оголеною, одразу ковзає під стьобане покривало, наче кріт, що ховається в норі, та повертається до нього спиною.

Це не згвалтування, нічого такого, але він усе одно небажаний, небажаний до самих кісток. Вона мовби вирішила застигнути, померти всередині, поки все не закінчиться, як зайчик, на шії якого клацнули лисячі зуби. Тож усе, що він із нею робить, могло б відбуватися десь дуже далеко від неї.

– Пауліна ось-ось повернеться, – каже вона, коли все закінчується. – Будь ласка, ви мусите піти.

Він слухається її, а вже в машині навалюється така пригніченість, така тупість, що він важко падає за кермо, не в змозі поворухнутися.

Помилка, велетенська помилка. Він не сумнівається, цієї миті Мелані намагається очиститися від цього, очиститися від нього. Він уявляє, як вона біжить до ванної і, заплющивши, як сновиди, очі, залізає у воду. Йому б теж хотілося зануритися у ванну.

Жінка з короткими ногами у строгому діловому костюмі проходить повз нього й заходить до будинку. Може, це кухня Пауліна, з котрою Мелані живе разом і чиєї несхвальної думки так боїться? Стріпонувшись, він їде геть.

Наступного дня на заняттях її немає. Це дуже недоречно, оскільки саме сьогодні вони пишуть тест за половину семестру. Пізніше, заповнюючи журнал, він відмічає, що вона була, і ставить їй сімдесят балів. Унизу сторінки робить для себе позначку олівцем «Попередньо». Сімдесят – оцінка середнячка, не погана, але й не добра.

Увесь наступний тиждень її немає. Раз по раз він телефонує, але ніхто не відповідає, а потім опівночі в неділю хтось дзвонить у двері. Це Мелані, з голови до п'ят одягнена в чорне, у маленькій чорній вовняній шапочці. Обличчя в неї напружене, і він готується до розгніваних слів, до сцени.

Але вона не влаштовує сцени. Правду кажучи, з них двох саме вона спантеличена.

– Можна мені сьогодні заночувати тут? – шепоче Мелані, відводячи очі.

– Звичайно, звичайно. – Серце його сповнюється полегшенням. Він тягнеться вперед, обіймає її, притискає заціпенілу холодну постать до себе. – Заходь, я зроблю тобі чаю.

– Ні, не потрібно чаю, нічого не потрібно. Я виснажена й хочу лише десь упасти.

Він застеляє їй ліжко в колишній спальні доньки, цілує, бажаючи на добраніч, і залишає дівчину на самоті. Коли за півтори години повертається, вона міцно спить, так і не роздягнувшись. Він знімає з дівчини черевики і накриває її.

О сьомій ранку, коли починають щебетати перші пташки, він стукає у двері. Мелані вже прокинулася й лежить, підтягнувши ковдру до підборіддя. Вигляд у неї змучений.

– Як почувашся? – цікавиться чоловік.

Дівчина знизує плечима.

– Щось сталося? Хочеш поговорити?

Вона хитає головою, не кажучи жодного слова.

Він сідає на ліжко й притискає Мелані до себе. У його обіймах вона починає жалісно схлипувати. Попри все він відчуває, що збуджується.

– Ну-ну, – шепоче чоловік, намагаючись заспокоїти її. – Розкажи мені, що сталося. – Він ледь не зронив: «Розкажи татові, що сталося».

Мелані бере себе в руки й намагається щось сказати, але в неї заклало ніс. Він знаходить для неї хустинку.

– Можна мені трохи пожити тут? – питає дівчина.

– Пожити тут? – обережно перепитує він. Вона вже не плаче, але досі здригається від горя. – Тобі здається, що це гарна думка?

Чи гарна це думка, вона не відповідає, натомість притискається до нього міцніше й при-
туляється теплим обличчям до його живота. Ковдра зіслизає; Мелані вбрана лише в майку
й трусики.

Чи розуміє вона сама в цю мить, що збирається зробити?

Коли в парку коледжу він зробив перший крок, він думав про це як про швидкий роман-
чик – швидко почав, швидко закінчив. А тепер вона з'явилася в нього вдома й притягла за
собою труднощі. У яку гру вона грає? Йому, безумовно, потрібно залишатися обачним, але
він від початку поведився необачно.

Він витягається поруч на ліжку. Останнє, що йому потрібно, – аби Мелані Ісаакс осе-
лилася в його будинку. Але зараз ця думка п'янить його. Вона щонаочі буде тут: щонаочі він
зможе отак прослизати до її ліжка, прослизати в неї. Люди здогадаються, вони завжди здо-
гадуються; усі шепотітимуться, можливо, усе завершиться скандалом. Але яке це матиме
значення? Останній спалах чуттєвого полум'я перед тим, як згаснути. Він відкидає ковдру
вбік, тягнеться нижче і гладить її груди та сідниці.

– Звичайно, ти можеш пожити тут, – бурмоче він, – звичайно.

У його спальні за дві кімнати звідси дзвенить будильник. Вона відвертається від нього
і натягає на плечі покривало.

– Зараз я мушу йти, – каже він. – Маю зустрітися зі своїми студентами. Спробуй ще
трохи поспати. Я повернуся опівдні, тоді й поговоримо. – Він гладить її волосся й цілує
в чоло. Коханка? Донька? Ким у глибині душі вона намагається стати? Що вона пропонує
йому?

Коли опівдні він повертається, Мелані сидить на кухні за столом, їсть тост із медом і
запиває його чаєм. Схоже, вона почувається зовсім як удома.

– Ну, – зауважує він, – тепер ти виглядаєш значно краще.

– Я поспала після того, як ви пішли.

– Тепер ти мені розкажеш про все, що трапилося?

Вона відводить погляд.

– Не зараз, – каже. – Я мушу йти, уже спізнююся. Поясню іншим разом.

– І коли буде цей інший раз?

– Увечері, після репетиції. Гарзд?

– Так.

Вона підводиться, кладе своє горнятко й тарілку в умивальник (але не мие їх) і повер-
тається до нього обличчям.

– Ви впевнені, що це добре? – перепитує.

– Так, усе гарзд.

– Я ще хотіла сказати, що знаю, що пропустила багато занять, але постановка не зали-
шає мені часу.

– Розумію. Ти хочеш сказати, що гра в театрі важливіша для тебе. Було б добре, якби
ти пояснила це раніше. А завтра ти прийдеш на заняття?

– Так. Обіцяю.

Вона обіцяє, але це ще не означає, що вона втілить у життя свою обіцянку. Він сер-
диться й дратується. Мелані погано поводить, занадто багато минається їй просто так; вона

вчиться користуватися ним і, мабуть, користуватиметься і надалі. Але якщо їй минається занадто багато, йому минається ще більше; якщо вона поводить погано, він поводить гірше. Якоюсь мірою в їхньому союзі, якщо вони й справді союзники, він веде, а вона йде назирці. Хай він про це не забуває.

Чотири

Він ще раз кохається з нею на ліжку в кімнаті його дочки. Йому добре з нею, так само добре, як уперше; він вивчає, як рухається її тіло. Вона рвучка, спрагла до нових вражень. Якщо він не відчуває в ній цілковитої сексуальної жаги, то лише через те, що вона ще занадто юна. Одна мить застигає в його спогадах: вона стискає ноги на його сідницях, аби притягнути його ближче, і, коли напружуються сухожилля на внутрішньому боці її стегон, він відчуває сплеск радості й бажання. «Хтозна, – думає він, – може, попри все в нас є майбутнє».

– Ви часто таке робите? – питає вона згодом.

– Роблю що?

– Спите зі своїми студентками. І з Амандою теж спали?

Він не відповідає. Аманда – тоненька білявка – теж відвідує його курс. Але вона його не цікавить.

– Чому ви розлучилися? – питає Мелані.

– Я розлучався двічі. Двічі одружувався і двічі розлучався.

– А що сталося з першою дружиною?

– Це довга історія. Розповім тобі її якось іншим разом.

– У вас є фотографії?

– Я не колекціоную фотографії. Я не колекціоную жінок.

– А хіба я не просто експонат в колекції?

– Ні, звичайно, ні.

Вона встає, обходить кімнату, збираючи свій одяг, анітрохи не соромлячись, наче залишилася сама. Він зник до жінок, котрі одягаються і роздягаються значно сором'язливіше. Але жінки, до яких він зник, не такі юні та не мають таких досконалих форм.

Того ж дня пообіді, постукавши у двері його кабінету, досередини заходить молодик, котрого він раніше не бачив. Не чекаючи на запрошення, гість сідає, оглядає кімнату і з виглядом поціновувача киває вбік книжкових полиць.

Він високий і жилистий, з тонкою еспаньйолкою і сережкою у вусі; у чорній шкіряній куртці та чорних шкіряних штаних. Здається старшим за більшість студентів, здається живою проблемою.

– То ви професор, – каже він, – професор Девід. Мелані розповідала мені про вас.

– Саме так. І що вона вам казала?

– Що ви її дрючите.

Западає довга тиша. «Ага, – думає він собі, – ось я й опинився в ямі, яку сам собі вирив. Можна було здогадатися: такі дівчата на дорозі не валяються».

– Ви хто? – питає.

Гість не зважає на його запитання.

– Уважаєте себе розумником, – веде він далі. – Справжнім дамським улесником. Гадаєте, матимете такий зарозумілий вигляд, коли ваша дружина про все дізнається?

– Годі. Чого вам треба?

– Не розказуйте мені, чого годі. – Тепер слова сипляться швидше, складаються в загрозливу скоромовку. – І не думайте, що можете просто увірватися в людські життя, а потім піти собі геть, коли вам заманеться. – У його чорних очах танцює вогник. Хлопець нахиляється нижче й махає руками – праворуч-ліворуч. Зі столу летять папірці.

Він підводиться.

– Досить! Вам час іти!

– Вам час іти! – перекиривлює його хлопець. – Гарзд. – Устає й неквапливо суне до дверей. – Бувайте, професоре Нікчемо! Та зачекайте, ви ще докумекасте мої слова! – Потім гість зникає.

«Головоріз, – думає він. – Вона сплуталася з головорізом, а тепер ще і я з ним сплутався». У шлунку щось стискається.

Він довго не лягає спати, чекаючи на неї, але Мелані не приходить. До того ж якісь вандали попсували його автівку, залишену на вулиці: прокололи шини, залили у замки клей, наклеїли на лобове скло газети та подряпали фарбу. Замки доводиться змінити; у рахунку шістсот рандів.

– Здогадуєтеся, хто це зробив? – цікавиться слюсар.

– І гадки не маю, – кидає він уривчасто.

Після такого *coup de main*²³ Мелані тримається віддалік. Його це не дивує: якщо він почувається присоромленим, то й вона теж. Але в понеділок дівчина знову з'являється на заняттях, а поруч із нею, відкинувшись на стільці і запхавши руки до кишень, із виразом нахабної невимушеності вмовистися хлопець у чорному, її хлопець.

Зазвичай в аудиторії гудуть студентські балачки, але сьогодні – тиша. Хоча йому не віриться, що всім відомо, що відбувається, студенти, вочевидь, чекають, що він зробить із незваним гостем.

А й справді, що він зробить? Вочевидь, того, що сталося з його машиною недостатньо. Вочевидь, на нього чекають нові вибрики. Що він може зробити? Він мусить зчепити зуби й розплатитися, який іще є вибір?

– Продовжмо знайомитися з Байроном, – каже він, зазирнувши у свої нотатки. – Як ми побачили минулого тижня, погана слава й скандал вплинули не лише на Байронове життя, а й на те, як публіка сприймала його вірші. Людина, котрою був Байрон, раптом виявилася переплетеною із його власними поетичними створіннями – Гарольдом, Манфредом, навіть Дон Жуаном.

Скандал. Шкода, що саме така сьогодні тема, але він зараз не в змозі імпровізувати.

Він зиркає на Мелані. Зазвичай вона щось ретельно записує.

Але сьогодні вона, худенька й виснажена, горбиться над книжкою. Його серце мимохіть тягнеться до неї. «Бідолашне пташеня, – думає він, – котре я притискав до грудей!»

Він задавав їм прочитати «Лару», і в його записах ідеться про «Лару». Уникнути цієї поеми йому не вдасться, тож він читає вголос:

У світі тих, хто дихає, – чужий
І в мертвому – дух грішника ворожий;
Він витвір чорних вигадок, де йшлося
Геть не дарма про ризики, яких
Лиш випадком уникнути вдалося.²⁴

– Хто розтлумачить мені ці рядки? Хто такий «дух грішника»? Чому він називає себе «витвором»? З якого світу він прийшов?

Він уже давно припинив дивуватися неосвіченості своїх студентів. Діти постхристиянства, постісторичної, постлітературної епохи, вони наче вчора вилупилися з яйця. Тож він і не сподівається, що вони знатимуть щось про провинних янголів чи про те, де про них міг читати Байрон. Розраховує лише на серію доброзичливих припущень, які, якщо поща-

²³ Неочікуваний напад (*фр.*).

²⁴ Уривок з поеми Дж. Байрона «Лара».

стить, зможе скерувати в правильному напрямку. Але сьогодні на нього чекає мовчання, похмуре мовчання, що відчутно згущується навколо незнайомця, котрий сидить серед студентів. Доки незнайомиць сидітиме тут, слухатиме, засуджуватиме їх і кепкуватиме, вони не розмовлятимуть, вони не гратимуть у його гру.

– Люцифер, – каже він, – це провинний янгол, вигнаний з небес. Про те, як живуть янголи, нам відомо мало, але можемо припустити, що кисень їм не потрібен. Удома Люциферу, темному янголові, не потрібно дихати. Аж раптом він опиняється у нашому дивному «світі тих, хто дихає». «Грішний» – той, хто обрав власний шлях, хто живе небезпечно, навіть сам для себе становить небезпеку. Читаймо далі.

Хлопець жодного разу не подивився у текст. Натомість він з легкою посмішкою на вустах – посмішкою, яка, можливо, дещо приголомшена, – слухає його слова.

Він може іноді себе офірувати,
Керуючись не боргом, не журбою,
А тільки думкою порочною і злою,
Що з тихим гонором шепоче навздогін:
Ніхто не робить так, як робить він.

І думка ця сама в мить спокушання
Схиляє дух його до злодіяння.

– То що ж це за створіння таке, Люцифер?

Тепер студенти вже напевно відчули між ними електричний струм, між ним і хлопцем. Питання призначалося лише хлопцеві, та раптом, наче людина, що спала й умить прокинулася, той озивається:

– Він робить те, що йому заманеться. І не переймається, добре це чи погано. Він просто робить, що хоче.

– Точно. Хороше чи погане, він просто це робить. Він діє, керуючись не принципами, а імпульсом, а джерело імпульсів залишається темним навіть для нього самого. Кількома рядками нижче читаємо: «У нього божевільне серце, а не голова». Божевільне серце. Що таке «божевільне серце»?

Він просить занадто багато. І бачить, що хлопцеві хотілося б ще більше напружити інтуїцію. Хотілося б продемонструвати, що він розуміється не лише на мотоциклах і крикливому одязі. Можливо, так і є. Можливо, він навіть має деякі здогадки стосовно того, що таке божевільне серце. Але тут, в аудиторії перед незнайомцями, йому не вдається висловити це словами. Він хитає головою.

– Байдуже. Зверніть увагу, що нас не просять засуджувати цю істоту з божевільним серцем, нас просять зрозуміти її й поспівчувати. Але співчуття має свої межі. Хай він навіть живе серед нас, він – не один із нас. Він саме той, ким себе називає: витвір чорних думок, так і є, він – чудовисько. Урешті-решт Байрон наведе нас на думку, що любити його в глибокому, людському сенсі цього слова неможливо. Він приречений на самотність.

Голови схилюлися, студенти записують його слова. Байрон, Люцифер, Каїн – усі вони здаються їм однаковими.

Вони завершують читати поему. Він задає їм додому кілька перших пісень із «Дон Жуана» й закінчує заняття трохи раніше. Звертаючись поверх голів, він каже: «Мелані, можна вас на кілька слів?»

Вона стоїть перед ним виснажена, зі змученим обличчям. Його серце знову тягнеться до неї. Якби вони були самі, він би обійняв її, спробував розрадити. «Голубонько моя», – сказав би він їй.

– Може, зайдемо до мого кабінету? – каже натомість.

Вони підіймаються сходами до його кабінету, а її хлопець тягнеться позаду.

– Почекай тут, – каже йому чоловік і зачиняє двері просто перед носом.

Мелані похнюплено сидить перед ним.

– Голубонько моя, – каже він, – у тебе зараз складний період. Мені це відомо, і я не хочу ускладнювати ще більше. Але я мушу поговорити з тобою як учитель. У мене є моральні зобов'язання перед моїми студентами, перед кожним із них. Те, чим твій друг займається в університетському містечку, – це його власні справи. Але я не можу дозволити йому зривати мені заняття. Перекажи йому це від мене.

Щодо тебе самої: тобі слід приділяти більше часу своїй роботі. Тобі варто частіше навідуватися на заняття. А ще ти мусиш скласти тест, який пропустила.

Вона дивиться на нього зі зніяковінням і навіть потрясінням. «Ви самі ізолювали мене від решти, – здається, хоче сказати Мелані. – Ви змусили мене приховувати вашу таємницю. Я більше не просто студентка. Як ви можете так зі мною розмовляти?»

Коли вона озивається, голос такий приглушений, що він ледве чує її слова.

– Я не можу скласти тест, бо не прочитала того, що ви задавали.

Те, що йому хочеться сказати, не можна сказати, дотримуючись пристойності. Він може лише подати їй знак і сподіватися, що вона зрозуміє.

– Просто напиши тест, Мелані, як зробили всі інші. Неважливо, що ти не готувалася, головне – залишити його позаду. Призначмо дату. Як щодо наступного понеділка в обідню перерву? Ти матимеш можливість почитати на вихідних.

Мелані підіймає голову й кидає на нього зухвалий погляд. Вона або не зрозуміла, або відмовляється від запропонованої нагоди.

– У понеділок тут, у моєму кабінеті, – повторює він.

Вона підводиться й закидає ташечку на плече.

– Мелані, у мене є обов'язки. Хоча б зроби те, що я тобі пропоную. Не потрібно ускладнювати все ще більше.

Обов'язки: вона не вважає це слово гідним відповіді.

Увечері він повертається додому з концерту й зупиняється на світлофорі. Повз нього тарахкотить мотоцикл – срібний «Дукаті» з двома пасажирками в чорному одязі. Обоє в шоломах, проте він упізнає їх. Мелані на задньому сидінні широко розчепірює ноги й вигинає поперек. Він хтиво здригається. «Я був там!» – думає він. А потім мотоцикл зривається вперед і відносить її геть.

П'ять

У понеділок вона не прийшла писати тест. Натомість у поштовій скриньці він знаходить офіційний бланк з відмовою: «Студентка 7710 414SAM міс М. Ісаакс відмовляється від курсу КОМ 312. Відмова набуває чинності одразу».

Не минає й години, як до його кабінету телефонують.

– Професоре Лур'є? Маєте вільну хвилинку для розмови? Моє прізвище Ісаакс, я телефоную із Джорджа. Моя донька відвідує ваші заняття, ви знаєте її, Мелані.

– Так.

– Професоре, я хотів поцікавитися, чи не могли б ви нам допомогти. Мелані була такою гарною студенткою, а тепер каже, що хоче покинути навчання. Це стало для нас неабияким потрясіння.

– Не впевнений, що розумію вас.

– Вона хоче покинути навчання та знайти роботу. Хіба це не марнування часу – витратити три роки на навчання в університеті, так добре вчитися, а потім кинути все перед самим кінцем? Чи можу я попросити вас, професоре, побалакати з нею й привести її до тями?

– А ви вже розмовляли з Мелані? Ви знаєте, що спонукало її до такого рішення?

– Ми цілі вихідні розмовляли з нею по телефону – я та її мати, – але нам так і не вдалося привести її до тями. Вона дуже захопилася п'єсою, у якій грає, і, можливо, ну, знаєте, перепрацювала, перенапружилась. Вона завжди бере все дуже близько до серця, професоре, такий у неї характер, вона дуже захоплюється. Але, якщо ви поговорите з нею, можливо, вам вдасться переконати її ще раз подумати. Вона так вас поважає. Нам не хочеться, аби вона викинула три роки коту під хвіст.

То, виявляється, Мелані-Меланж з її брязкальцями із супермаркету «Орієнтал Плаза» й нерозумінням Вордсворта бере все близько до серця? Ніколи б не здогадався. Про що ще стосовно неї він не здогадується?

– Не знаю, містере Ісаакс, чи підходжу я для такої розмови з Мелані.

– Підходите, професоре, ще б пак! Як я вже казав, Мелані вас так поважає.

«Поважає? У вас застаріла інформація, містере Ісаакс. Ваша донька втратила до мене повагу кілька тижнів тому й мала на це поважні причини». Йому слід було так сказати, але натомість він відповів:

– Я подивлюся, що можна зробити.

«Тобі з цього не виплутатися, – каже він собі після розмови. – Батько Ісаакс у далекому Джорджі не забуде цієї розмови, коли ти брехав і ухилявся. «Я подивлюся, що можна зробити». Чому б йому не зізнатися. «Я той черв'як із яблучка», – ось що йому слід було сказати. Як я можу допомогти вам, коли сам став джерелом ваших неприємностей?

Він набирає номер квартири Мелані, і слухавку бере кузина Пауліна.

– Мелані недоступна, – крижаним голосом повідомляє вона.

– Що ви хочете сказати оцим «недоступна»?

– Я маю на увазі, що вона не хоче розмовляти з вами.

– Скажіть їй, – просить він, – що це стосується її рішення покинути навчання. Скажіть, що вона вчиняє необачно.

У середу заняття минає погано, у п'ятницю – ще гірше. Відвідуваність низька, приходять лише пасивні посередності, котрі слухняно погоджуються з усім. Тут може бути лише одне пояснення. Мабуть, уся історія впливла на поверхню.

Він саме перебуває в деканаті, коли чує позаду себе голос:

– Де я можу знайти професора Лур'є?

– Це я, – озивається він, не подумавши.

Чоловік, що звертається до нього, виявляється невисоким, худорлявим, зі згорбленими плечима.

Він одягнений у занадто великий синій костюм, і від нього навкруги шириться запах сигаркового диму.

– Професоре Лур'є. Ми розмовляли по телефону. Я – Ісаакс.

– Так. Як поживаєте? Може, заїдемо до мого кабінету?

– У цьому немає потреби. – Чоловік робить паузу, збирається з духом і глибоко вдихає повітря. – Професоре, – починає він, помітно підкреслюючи це слово, – можливо, ви страшенно освічений і всіляке таке, але те, що ви зробили, зле. – Він змовкає і хитає головою. – Це зле.

Дві секретарки навіть не намагаються приховати цікавості. У деканаті є й кілька студентів; коли голос незнайомця гучнішає, усі вони замовкають.

– Ми віддали свою дитину в руки таких, як ви, тому що думали, що можемо довіряти вам. Якщо ми не можемо довіряти університетові, тоді кому? Ми ніколи не припускали, що відправляємо нашу донечку в гадюшник. Ні, професоре Лур'є, може, ви високий і маєте владу та всілякі наукові ступені, але на вашому місці мені було б дуже соромно, тож хай допоможе мені Господь. Якщо я поставив усе з ніг на голову, тепер ви маєте можливість сказати мені це, але я сумніваюся – у вас усе на лобі написано.

Тепер він і справді має можливість сказати: «Коли хто говорить, говори».²⁵ Але він стоїть, наче язик проковтнув, і кров гупає у вухах. Гадюка – хіба тут можна заперечити?

– Пробачте, – шепоче він, – я маю деякі справи. – І, наче дерев'яний, повертається та йде геть.

Ісаакс йде за ним назирці людним коридором.

– Професоре! Професоре Лур'є, – кричить він. – Вам не вдасться так просто втекти. Ви мене не дослухали, зараз я вам усе скажу!

Так усе й почалося. Наступного ранку – неймовірна швидкість – він отримує з офісу проректора (з виховної роботи) записку, у якій повідомляється, що на нього подали скаргу згідно зі статтею 3.1 університетського Поведінкового кодексу. Його просять якнайшвидше зв'язатися з офісом проректора.

У конверті з позначкою «Конфіденційно» крім цього повідомлення лежить примірник кодексу. У третій статті йдеться про переслідування або домагання на ґрунті расової чи етнічної приналежності, релігії, статі, сексуальних уподобань або фізичних недоліків. Стаття 3.1 присвячена домаганням і переслідуванням студентів викладачами.

У другому документі описується структура і повноваження комісії з розслідування. Коли він читає його, серце неприємно калатає в грудях. На середині документа він більше не може зосередитися. Підводиться, зачинає двері кабінету на ключ і сидить із аркушем у руці, намагаючись уявити, що ж сталося.

Він переконаний, що Мелані сама не наважилася б на такий крок. Вона занадто наївна для цього, непоінформована про свої права. За цим усім, напевно, стоїть той чоловік у недоладному костюмі, він і Пауліна, непоказна дуенья. Вони, мабуть, намовили її, вимотали всі жили, а потім нарешті випровадили до ректорату.

– Ми хочемо подати скаргу, – імовірно, сказали вони.

– Подати скаргу? Яку скаргу?

– Особисту.

– Щодо домагань, – мимохіть зауважила кузина Пауліна, а Мелані збентежено стояла осторонь, – з боку професора.

²⁵ Перше послання Петра 4:11. Переклад І. Огієнка.

– Ідіть до такого-то кабінету.

У такому-то кабінеті він, Ісаакс, поводить ся сміливіше.

– Ми хочемо поскаржитися на одного з ваших професорів.

– Ви ретельно все обдумали? Ви справді цього хочете? – запитали б його згідно із заведеним порядком.

– Так, нам відомо, чого ми хочемо, – міг відповісти він, глипаючи на доньку, дозволяючи їй заперечити.

Необхідно заповнити бланк. Його перед ними кладуть і дають ручку. Рука бере її, рука, яку він цілував, рука, яку він так добре знає. Спочатку ім'я позивача: МЕЛАНІ ІСААКС охайними друкованими літерами. Рука вагається над стовпчиком квадратиків, обираючи, котрий відмітити. «Ось!» – вказує жовтий від нікотину батьків палець. Рука сповільнюється, опускається, ставить Х – це праведний хрест: *J'accuse*.²⁶ Тепер місце для імені обвинувачуваного. ДЕВІД ЛУР'Є, – пише рука, – ПРОФЕСОР. І нарешті внизу сторінки дата і підпис: арабеска М, Е з чіткою петелькою, згори вниз розтинає папір І, а остання С вигинається закарлючкою.

Справу зроблено. Два імені на папері: його і її – пліч-о-пліч. Двоє в ліжку, уже не коханці, а вороги.

Він телефонує до офіса проректора й отримує запрошення прийти о п'ятій годині, зазвичай о цій порі робочий день уже закінчено.

Рівно о п'ятій він стоїть у коридорі. З'являється елегантний молодцюватий Арам Гакім і пускає його всередину. У кімнаті на нього вже чекають двоє: Елейн Вінтер, завідувачка його кафедри, і Фародія Рассул з факультету соціології, голова університетського комітету у справах дискримінації.

– Уже пізно, Девіде, і всім нам відомо, чому ми тут зібралися, – починає Гакім, – тож перейдімо одразу до справи. Як ми можемо вирішити все найкращим чином?

– Ви можете розповісти мені про скаргу.

– Дуже добре. Ідеться про скаргу міс Мелані Ісаакс. А саме про, – він кидає швидкий погляд на Елейн Вінтер, – деякі відхилення в поведінці, які направлені на міс Ісаакс. Елейн?

Елейн Вінтер бере слово. Він ніколи їй не подобався; вона ставиться до нього як до пережитку минулого – чим раніше він зникне, тим краще.

– У нас, Девіде, є питання щодо присутності міс Ісаакс на заняттях. Згідно з її словами, – я мала з нею телефонну бесіду, – минулого місяця вона була присутня лише на двох заняттях. Якщо це правда, вам слід було повідомити про це. Вона також сказала, що не складала тест за половину семестру. Утім, – Елейн зазирає до папки, що лежить перед нею, – згідно із вашими записами, її відвідування бездоганне, а за тест Мелані отримала сімдесят балів. – Завідувачка зачудовано дивиться на нього. – Або в нас дві Мелані Ісаакс, або...

– У нас лише одна Мелані Ісаакс, – каже він. – Я не маю що сказати на свій захист.

М'яко втручається Гакім:

– Друзі, зараз не час і не місце ретельно вивчати проблему. Що нам залишається зробити, – він кидає погляди на жінок, – прояснити процедуру. Навряд чи мені варто казати, Девіде, що справа розглядатиметься строго конфіденційно, можу вас запевнити. Ми захистимо ваше ім'я так само, як ім'я міс Ісаакс. Збереться комісія. Її завдання – з'ясувати, чи існують підстави для дисциплінарних стягнень. Ви або ваша довірена особа матимете можливість відвести будь-кого з її складу. Слухання відбуватиметься за зачиненими дверима. До тієї миті, коли комісія надасть рекомендації ректорові, а він відреагує, усе залишатиметься як раніше. Міс Ісаакс офіційно відмовилася відвідувати ваш курс, і ми чекаємо від вас припинення всіх контактів із нею. Я нічого не забув? Фародіє, Елейн?

²⁶ «Я звинувачую» (*фр.*) – стаття французького письменника Емілі Золя, написана у відповідь на справу Дрейфуса.

Доктор Рассул, стиснувши губи, хитає головою.

– Справи про домагання завжди складні, Девіде, складні й невдалі, але ми віримо, що маємо хороші та чесні процедури, тому дотримуватимемося їх крок за кроком, як каже книжка. Я лише можу порадити вам ознайомитися з процедурами і, можливо, поговорити з юристом.

Він збирається відповісти, але Гакім застерезливо підіймає руку.

– Девіде, переспіть з цією думкою, – каже він.

З нього досить.

– Не розповідайте мені, що робити. Я вже не дитина.

Він розлючено вибігає з кімнати, але вхідні двері будівлі замкнено, а вахтер пішов додому. Задній вхід теж зачинений. Випустити його може лише Гакім.

На вулиці злива.

– Ходіть під мою парасольку, – пропонує Гакім, а потім уже біля автівки додає: – Між нами кажучи, Девіде, я вам співчуваю. Чесно. Такі речі можуть виявитися справжнім пеклом.

Він знає Гакіма багато років, вони грали разом у теніс – у дні, коли він ще грав у теніс, – але зараз він не в гуморі для дружніх чоловічих балачок. Він роздратовано знижує плечима й сідає в авто.

Справа мала бути конфіденційною, але, звісно ж, вийшло інакше, звісно ж, поповзли чутки. А чому б іще стихали розмови, коли він заходить до викладацької, чому б іще молода співробітниця, з якою він раніше був у прекрасних привітних взаєминах, ставила чашку на стіл і йшла геть, дивлячись просто крізь нього? Чому на перше заняття з Бодлера приходять лише двоє студентів?

Вітряк пліток, думає він, цілодобово крутиться й перемелює репутації. Товариство праведників, котрі радяться по кутках, по телефону, за зачиненими дверима. Радісні перешіптування. Schadenfreude.²⁷ Спершу страта, потім суд.²⁸

Ідучи коридорами факультету комунікації, він намагається тримати голову вище.

Він радиться з адвокатом, котрий займався його розлученням.

– Дізнаймося спершу, – пропонує адвокат, – наскільки правдиві звинувачення.

– Достатньо правдиві. У мене був роман із цією дівчиною.

– Серйозний?

– А хіба його серйозність може покращити щось чи погіршити? У певному віці всі романи видаються серйозними. Як і серцеві напади.

– Ну, із суто стратегічних міркувань я б порадив вам обрати своєю довіреною особою жінку, – він називає два імені. – І спробувати владнати все приватним чином. Ви візьмете на себе якісь зобов'язання, приміром, підете на деякий час у відпустку, а в обмін на це університет умовить дівчину чи її родину забрати звинувачення. Це найкраще, на що можна сподіватися. Погодьтеся на жовту картку. Мінімізуйте шкоду й зачекайте, поки вщухне скандал.

– Які зобов'язання?

– Групова психотерапія. Громадські роботи. Консультації в психоаналітика. Це вже як вам вдасться домовитися.

– Консультації в психоаналітика? Мені потрібні консультації?

– Зрозумійте мене правильно. Я кажу лише, що однією із запропонованих вам можливостей можуть бути консультації в психолога.

– Щоб мене вилікували? Щоб мене зцілили? Щоб мене зцілили від неприйнятних бажань?

²⁷ Зловтіха (нім.).

²⁸ Алюзія на слова Червоної Королеви з «Аліси в Країні чудес» Л. Керролла: «Спершу страта, а тоді вирок!» (Переклад В. Корнієнка.)

Адвокат знизує плечима.

– Що завгодно.

В університетському містечку триває Тиждень обізнаності щодо насилля. Організація «Жінки проти насилля» (WAR)²⁹ оголошує двадцятичотирьохгодинну демонстрацію протесту на знак солідарності з «нешодавніми жертвами». Йому під двері просують памфлет «Жінки кажуть чітко». Унизу хтось нашкрябав олівцем повідомлення: «КАЗАНОВО, ТОБІ ВЖЕ НЕДОВГО ЗАЛИШИЛОСЯ».

Він повечеряв із Розалінд, своєю колишньою дружиною. Вони розлучилися вісім років тому; і повільно, обачливо знову змогли стати якоюсь мірою друзями. Як ветерани війни. Його тішить, що вона досі живе неподалік, можливо, Розалінд відчуває те саме стосовно нього. Принаймні є хтось, на кого можна розраховувати, якщо станеться найгірше: упадеш у ванні, побачиш кров у випорожненнях.

Вони розмовляють про Люсі, його єдину дитину від першого шлюбу, котра тепер живе на фермі в Східній Капській провінції.

– Можливо, я скоро її побачу, – повідомляє він. – Я думаю, чому б не помандрувати.

– Під час семестру?

– Семестр майже закінчився. Залишилося пережити два тижні, і він залишиться позаду.

– Це якось пов'язано з твоїми проблемами? Я чула, що ти маєш проблеми.

– Де ти про це чула?

– Люди, Девіде, не мовчать. Усім відомо про твій останній роман із найсоковитішими подробицями. І нікому не хочеться заткати їм пельку, нікому, крім тебе самого. Можна мені сказати, як дурнувато все це виглядає?

– Ні, не можна.

– А я однаково скажу. Дурнувато, а ще й огидно. Не знаю, як ти даєш собі раду з сексом, і не хочу знати, але цей метод точно не підходить. Тобі скільки... п'ятдесят два? Гадаєш, молодим дівчаткам може подобатися лягати в ліжко з чоловіком такого віку? Гадаєш, їй приємно спостерігати за тобою під час твого?... Ти хоча б думав про це?

Він мовчить.

– Не чекай на співчуття від мене, Девіде, та й від будь-кого іншого теж не чекай. Ані співчуття, ані жалості – не в наші дні, не в нашу епоху. Усі згуртуються проти тебе, а чому б і ні? Направду, як ти міг?

Повертається старий знайомий тон, тон останніх років їхнього шлюбу: пристрасних взаємних докорів. Мабуть, навіть сама Розалінд помітила це. А може, вона має рацію. Можливо, молоді мають право захиститися від видовища стариганів, що звиваються в судах пристрасні. Зрештою саме для цього існують шльондри: аби миритися з екстазами потвор.

– Як би там не було, – веде далі Розалінд, – ти кажеш, що збираєшся зустрітися з Люсі?

– Так, я думаю поїхати, коли закінчиться розслідування, і побути якийсь час із нею.

– Розслідування?

– Комісія з розслідування збереться наступного тижня.

– Оце так швидкість. А що робитимеш після того, як побачишся з Люсі?

– Не знаю. Я не певен, чи дозволять мені повернутися в університет. І не певен, що захочу повертатися.

Розалінд хитає головою.

– Яке ганебне закінчення твоєї кар'єри, тобі так не здається? Я не питатиму, чи вартувала цього та дівчина. Чим ти збираєшся зайняти вільний час? Як щодо пенсії?

²⁹ «Women Against Rape» (WAR) – британська організація з протидії насильству, заснована 1976 р. Аббревіатуру в назві також можна перекласти українською як «війна».

– Мені доведеться домовитися з ними про щось. Вони ж не можуть викинути мене геть без копійки.

– Не можуть? Я б не була така впевнена. А скільки їй років – твоєї коханці?

– Двадцять. Вона повнолітня. Достатньо доросла, аби знати, чого хоче.

– Кажуть, що вона наковталася снодійних пігулок. Це правда?

– Про снодійні пігулки мені нічого невідомо. Але, як на мене, схоже на вигадки. Хто тобі сказав про снодійне?

Розалінд не зважає на його запитання.

– Вона була закохана в тебе? Ти зраджував їй?

– Ні. Ніколи.

– Тоді чому вона подала скаргу?

– Хтозна. Вона мені не сповідалася. За лаштунками відбувалися якісь баталії, подробиці яких мені не повідомили. Там був ревнивий хлопець. Були обурені батьки. Мабуть, вона врешті-решт здалася. Для мене це був грім серед ясного неба.

– Девіде, ти мусив це передбачити. Ти занадто старий, аби плутатися з дітьми інших людей. Тобі слід було чекати найгіршого. У всякому разі, усе це надзвичайно принизливо. Правда.

– Ти не запитала, чи я кохаю її. Хіба не варто поцікавитися і цим також?

– Ну, гаразд. Чи кохаєш ти цю молоду жінку, котра змішала твоє ім'я з болотом?

– Вона не відповідає за це. Не варто її звинувачувати.

– Не звинувачувати її! Ти на чиєму боці? Звичайно, я звинувачую її! Я звинувачую тебе і звинувачую її. Усе це було безчесним від початку до самого кінця. Безчесним і вульгарним. І я не вибачатимуся за ці слова.

У старі часи він вибухнув би цієї ж миті. Але не сьогодні. Вони з Розалінд відростили собі товсті шкури, аби захиститися одне від одного.

Наступного дня Розалінд телефонує.

– Девіде, ти вже бачив сьогоднішній «Аргус»?

– Ні.

– Гаразд, тримайся. Там є стаття про тебе.

– І що там?

– Прочитай її сам.

Чутки надрукували на третій сторінці під заголовком «Професора звинувачують у сексі». Він ковзає поглядом першими рядками: «...зобов'язаний з'явитися перед дисциплінарною комісією через звинувачення в сексуальних домаганнях. Кейптаунський університет ані словом не прокопався про останній із низки скандалів, що вибухнули навколо шахрайств із виплатами стипендій та мережі сексуальних послуг, що, як стверджується, діє в студентських гуртожитках. Отримати коментар від самого Лур'є (53 роки), автора книжки про англійського співця природи Вільяма Вордсворта, нам не вдалося».

Вільям Вордсворт (1770–1850) – співець природи. Девід Лур'є (1945 – ?) – безчесний послідовник і тлумач Вільяма Вордсворта. Благословенним буде немовля. Він не вигнанець. Хай дитя благословенним буде.³⁰

³⁰ Аллюзія на рядки В. Вордсворта з поеми «Прелюдія».

Шість

Слухання відбувається в кабінеті комісії в офісі Гакіма. Його пускають досередини й садять у кінці столу, де головує сам Манас Матабан, професор релігієзнавства, котрий очолюватиме розслідування. Ліворуч від нього сидять Гакім, його секретарка й молода панянка, мабуть, котрась зі студенток; праворуч – три члени комісії Матабана.

Девід не нервується. Навпаки – він почувається досить упевнено. Серце б'ється розмірено, він гарно виспався. «Марнославство, – думає він, – небезпечне марнославство азартного гравця; марнославство й упевненість у власній правоті». Він ставиться до цього неправильно. Та й хай йому грець.

Він киває членам комісії. З двома вони знайомі: Фародією Рассул і Десмондом Суорцом, деканом інженерного факультету. Третя жінка, що сидить напроти нього, згідно із документами, викладає у школі бізнесу.

– Комісія, що зібралася тут, професоре Лур'є, – починає Матабан, відкриваючи засідання, – не має влади. Вона може лише давати рекомендації. Більше того, ви можете відкликати будь-кого з її членів. Тож дозвольте мені запитати: чи є тут хтось із членів комісії, чия участь, на вашу думку, може заподіяти вам шкоду?

– З правової точки зору я не маю жодних сумнівів щодо членів комісії, – відповідає він. – Маю кілька філософських застережень, але, гадаю, тут вони будуть недоречними.

Усі заворушилися й зашепотілися.

– Гадаю, нам варто обмежитися рамками закону, – пропонує Матабан. – У вас немає заперечень проти членів комісії. Чи не заперечуєте ви проти присутності студентки, спостерігачки з Об'єднання проти Дискримінації?

– Я не боюся комісії. Я не боюся спостерігачки.

– Дуже добре. Тоді перейдімо до справи. Перший позивач – міс Мелані Ісаакс, студентка спеціальності «Драматургія»; вона зробила заяву, копії якої ви всі маєте. Чи потрібно мені підсумувати цю заяву? Професоре Лур'є?

– Чи правильно я розумію, пане голову, що міс Ісаакс не з'явиться тут особисто?

– Міс Ісаакс виступала перед комісією вчора. Дозвольте нагадати вам, що це не суд, а розслідування. У нас не такий регламент, як у судовій справі. Ви вбачаєте в цьому проблему?

– Ні.

– Друге звинувачення, пов'язане з першим, – продовжує Матабан, – надійшло від реєстратора з відділу обліку студентів; воно стосується правильності документів міс Ісаакс. Вас звинувачують у тому, що міс Ісаакс не відвідувала всіх занять, не складала письмових робіт і не пройшла всіх тестів, за які ви поставили їй оцінки.

– Оце все? Мене звинувачують лише в цьому?

– Так.

Він набирає повітря в груди.

– Я впевнений, що в членів комісії знайдуться важливіші заняття, ніж перекроювати справу, стосовно якої не може бути суперечок. Я визнаю себе винним в обох звинуваченнях. Оголошуйте вирок і повертаймося до наших занять.

Гакім нахилиється до Матабана, і вони щось бурмочуть.

– Професоре Лур'є, – каже врешті Гакім, – я вимушений повторити, що це засідання комісії з розслідування. Її завдання – вислухати обидві сторони в цій справі та запропонувати рекомендації. Ми не маємо повноважень приймати рішення. Я знову запитую, чи не буде краще, якщо вас представлятиме хтось знайомий із нашими процедурами?

– Мені не потрібен представник. Я сам чудово можу себе представити. Чи правильно я розумію, що, попри мою заяву, слухання продовжуватиметься?

– Ми хочемо дати вам можливість пояснити свою точку зору.

– Я вже пояснив свою точку зору. Я винен.

– Винні в чому?

– У всьому, у чому мене звинувачують.

– Ми бігаємо по колу, професоре Лур'є.

– У всьому, що стверджує міс Ісаакс, і в підробці записів.

Тепер утрючається Фародія Рассул:

– Ви кажете, що погоджуєтесь із заявою міс Ісаакс, професоре Лур'є, але чи прочитали ви її хоча б?

– Я не хочу читати заяву міс Ісаакс. Я погоджуюся з нею. Не бачу причин, чому б міс Ісаакс мала брехати.

– Та хіба не було б розсудливим хоча б прочитати заяву перед тим, як погоджуватися з нею?

– Ні. У житті є значно важливіші речі, ніж бути розсудливим.

Фародія Рассул відкидається у своєму кріслі.

– Усе це – справжнє донкіхотство, професоре Лур'є, та чи можете ви дозволити його собі? Мені здається, що ми зобов'язані захистити вас від самого себе. – Вона дарує Гакіму застиглу посмішку.

– Ви кажете, що не зверталися по юридичну пораду. Але чи консультувалися ви з кимось – священиком, до прикладу, чи психотерапевтом? Ви готові пройти курс психотерапії?

Це запитання хвилює молоду панянку зі школи бізнесу. Він відчуває, як та наїжається.

– Ні, я не думав про психотерапію й не збираюся проходити її. Я – дорослий чоловік. І не потребує психотерапії. Я вище за будь-яку психотерапію. – Він повертається до Матабана. – Я зробив свою заяву. Чи існують якісь причини, чому ці дебати мають продовжуватися?

Матабан і Гакім знову пошепки радяться.

– Пропонується перерва в засіданні, – оголошує Матабан, – аби комісія змогла обговорити заяву професора Лур'є.

Усі по черзі кивають.

– Професоре Лур'є, чи можу я попросити вас і міс Ван Вік почекати за дверима кілька хвилин, поки ми проведемо нараду?

Він виходить із офісу Гакіма разом зі студенткою-спостерігачкою. Вони не кажуть одне одному жодного слова; очевидно, що дівчина почувається незручно. «КАЗАНОВО, ТОБІ ВЖЕ НЕДОВГО ЗАЛИШИЛОСЯ». А що вона думає про Казанову тепер, зустрівшись із ним віч-на-віч?

Їх знову кличуть назад. Атмосфера в кімнаті кепська: кислувата, як на нього.

– Отже, – починає Матабан, – підіб'ємо підсумки: професоре Лур'є, ви кажете, що погоджуєтесь з правдивістю висунутих проти вас звинувачень?

– Я погоджуюся з усім, що стверджує міс Ісаакс.

– Докторе Рассул, ви маєте, що сказати?

– Так. Я прошу зафіксувати мій протест проти такої відповіді професора Лур'є, яку вважаю по суті своїй ухилянням. Професор Лур'є каже, що погоджується зі звинуваченнями. Коли ми намагаємося натиснути на нього, аби дізнатися, з чим він насправді погоджується, у відповідь отримуємо лише тонке глузування. На мою думку, це свідчить про те, що він тільки на словах погоджується зі звинуваченнями. У випадку, сповненому нюансів, як цей, широкий загальний має право...

Цього він не може дозволити.

– У цьому випадку немає жодних нюансів, – кидає у відповідь.

– ...широкий загал має право знати, – продовжує вона, досвідчено підвищуючи голос і з легкістю перекрикуючи його, – з чим саме погоджується професор Лур'є, а отже, за що йому виносять вирок.

– Якщо йому винесуть вирок, – додає Матабан.

– Якщо йому винесуть вирок. Якщо ми не підійдемо до цієї справи з кришталево чистим розумом і якщо не надамо кришталево чітких рекомендацій, у чому можна звинуватити професора Лур'є, ми знехтуємо своїм обов'язком.

– Я переконаний, докторе Рассул, що наш розум кришталево чистий. Питання в тому, чи так само кришталево чистий розум професора Лур'є.

– Саме так. Ви висловили точнісінько те, що я хотіла сказати.

Розумніше було б притримати язика, але він цього не робить.

– Що коїться в моїй голові, це моя справа, а не ваша, Фародіє, – говорить він. – Чесно кажучи, від мене вам потрібна не відповідь, а сповідь. Ну що ж, я не сповідатимусь. Я скористався своїм правом і зробив заяву. Я винен у тому, у чому мене звинувачують. Ось моя заява. І рухатися далі я не готовий.

– Пане голово, я мушу висловити протест. Тут ідеться не лише про голі формальності. Професор Лур'є визнає провину, але я запитую себе, чи справді він почувається винним, чи просто робить це для проформи й сподівається, що ми поховаємо цю справу під стосом папірців і забудемо про неї? Якщо він просто робить це для проформи, я наполягаю, щоб ми призначили йому найсуворіше покарання.

– Дозвольте нагадати вам, докторе Рассул, – уриває її Матабан, – що суворість покарання не залежить від нас.

– Тоді ми мусимо рекомендувати найсуворіше покарання. Щоб професора Лур'є негайно звільнили й позбавили всіх матеріальних допомог і привілеїв.

– Девіде. – Це голос Десмонда Суорца, котрий досі не промовив жодного слова. – Девіде, ви впевнені, що обрали найкращий метод, аби впоратися з цією ситуацією? – Суорц повертається до голови комісії. – Пане голово, як я вже казав, коли професора Лур'є не було в кімнаті, я справді вважаю, що ми, члени університетської спільноти, не можемо ставитися до свого колеги з холодним формалізмом. Девіде, ви впевнені, що не хочете відкласти слухання, щоб мати можливість обмірковувати все і, можливо, проконсультуватися?

– Для чого? Що мені обмірковувати?

– Серйозність вашої ситуації, яку ви, як на мене, несповна розумієте. Грубо кажучи, ви ось-ось утратите роботу. У наш час таким не жартують.

– То що ви порадите мені робити? Прибрати зі свого тону те, що доктор Рассул називає тонким глузуванням? Залитися слізьми щирого каяття? Чого буде достатньо, щоб урятуватися?

– Вам, можливо, нелегко в це повірити, Девіде, але ми за цим столом не ваші вороги. У нас бувають миті слабкості, у кожного з нас, усі ми прості люди. Ваш випадок не унікальний. І ми хочемо знайти для вас можливість продовжувати вашу кар'єру.

Гакім охоче втручається:

– Нам хотілося б допомогти вам, Девіде, знайти вихід із цього жахіття.

Вони – його друзі. Вони хочуть урятувати його від слабкостей, збудити, коли йому сниться жахіття. Вони не хочуть бачити, як він жебракує на вулицях. Вони хочуть, аби він повернувся в аудиторію.

– Щось у цьому доброзичливому хорі, – зауважує він, – я не чую жіночого голосу.

Западає тиша.

– Дуже добре, – каже він, – тоді дозвольте мені висповідатися. Ця історія розпочалася ввечері, я забув точну дату, але було це не так давно. Я прогулювався в старому парку коле-

джу, і так сталося, що там гуляла ще й панянка, про яку йде мова, міс Ісаакс. Наші стежки перетнулися. Ми перекинулися кількома словами, і тієї миті трапилося щось, що, не будучи поетом, я навіть не намагатимусь описати. Достатньо сказати, що з'явився Ерос. Після цього я вже не був таким, як раніше.

– Яким таким ви не були? – обережно питає жінка з бізнес-школи.

– Я перестав бути собою. Перестав бути нічим не зайнятим п'ятдесятидворічним розлученим чоловіком. Я перетворився на служника Ероса.

– Тобто ви нам пропонуєте таке виправдання? Неприборкуваний потяг?

– Це не виправдання. Ви хотіли сповіді, ось я вам і сповідаюся. Щодо потягу, він зовсім не був неприборкуваним. Соромно зізнатися, але в минулому я чимало разів придушував схожі пориви.

– А чи не здається вам, – уриває його Суорц, – що викладацьке життя за своєю природою вимагає деяких жертв? Що заради загального блага ми мусимо забороняти собі деякі задоволення?

– Ви маєте на увазі заборону на близькість між різними поколіннями?

– Ні, необов'язково. Але як викладачі ми маємо владу. Можливо, ідеться про заборону підміни робочих стосунків сексуальними. А у нашому випадку, як на мене, відбулося саме це. Або надзвичайна обережність.

Утручається Фародія Рассул:

– Ми знову рухаємося по колу, пане голово. Так, він визнав свою провину, але коли ми намагаємося дізнатися деталі, то раптом виявляється, що професор не сповідається у згвалтуванні молодой жінки, а розповідає про потяг, який не зміг побороти, навіть словом не обмовившись про біль, якого завдав, чи про довгу історію зловживання своєю посадою, частиною якого є скоєне ним. Саме тому я вважаю, що продовжувати дебати з професором Лур'є – марна справа. Ми повинні оцінити його заяву згідно з її номінальною вартістю й запропонувати відповідні рекомендації.

«Згвалтування», він чекав на це слово. Промовлене голосом, що тремтить від праведного гніву. Що вона бачить, дивлячись на нього, що зберігає її гнів на тому ж рівні? Акулу серед маленьких беззахисних рибок? А може, вона бачить щось інше: кремезного чоловіка міцної статури, котрий навалюється на дівчинку, ще зовсім дитину, і придушує велетенською лапою її крики. Який абсурд! А потім він згадує: учора вони збиралися в цій самій кімнаті і перед ними стояла Мелані, котра ледве дістає йому до плеча. Нерівноправ'я: хіба можна заперечити?

– Я схиляюся до того, аби погодитися з доктором Рассул, – зізнається жінка з бізнес-школи. – Якщо професору Лур'є більше немає чого додати, гадаю, нам варто ухвалити рішення.

– Перш ніж ми зробимо це, пане голово, – каже Суорц, – мені хотілося б востаннє звернутися до професора Лур'є. Чи існує хоч якась форма заяви, яку він готовий підписати?

– Чому? Чому так важливо, щоб я підписав якусь заяву?

– Тому що це дозволило б трохи заспокоїти розбурхані пристрасті. В ідеальному випадку нам усім хотілося б вирішити цю справу, не привертаючи до неї увагу преси. Але це неможливо. Вона вже привернула до себе чималу увагу й набула нюансів, які ми не в змозі контролювати. Усі погляди прикуті до університету й прагнуть побачити, як ми впораємося з цією справою. Коли я слухав вас, Девіде, у мене склалося враження, що вам здається, наче з вами обходяться несправедливо. Ви цілковито помиляєтеся. Ми всі в цій комісії вважаємо себе людьми, котрі намагаються знайти компроміс, аби допомогти вам зберегти роботу. Саме тому я питаю: чи не існує форми публічної заяви, з якою ви могли б змиритися і яка дозволила б нам рекомендувати щось приємніше за найсуворіше покарання, а саме звільнення й осуд?

– Ви маєте на увазі, чи готовий я принизитися й просити милосердя?

Суорц зітхає.

– Девіде, знущатися над нашими зусиллями не має сенсу. Погодьтеся принаймні на відстрочку засідання й обдумайте своє становище.

– Що ви хочете почути в моїй заяві?

– Визнання, що ви були не праві.

– Я вже визнав це. Добровільно. Я винен у всьому, у чому мене звинувачують.

– Девіде, не грайтеся з нами. Між визнанням звинувачень і визнанням, що ви були не праві, є різниця, і вам це добре відомо.

– І це вас задовольнить: визнання, що я був неправий?

– Ні, – заперечує Фародія Рассул. – Це перевернуло б справу з ніг на голову. Спочатку професор Лур'є мусить зробити свою заяву. А потім ми вирішимо, чи брати її до уваги, аби пом'якшити покарання. Ми не домовлятимемося спершу про те, що повинно бути в заяві. Вона мусить виходити від нього, і сформулювати її він мусить власними словами. А тоді ми побачимо, чи щиро він це каже.

– І ви вірите, що зможете зрозуміти, наскільки я щирий, зі слів, якими я скористаюся?

– Ми побачимо ваше ставлення. Подивимося, чи справді ви щиро розкаюєтеся.

– Чудово. Я скористався перевагами свого становища стосовно міс Ісаакс. Це був неправильний вчинок, про який я шкодую. Цього вам достатньо?

– Питання не в тому, професоре Лур'є, чи мені цього достатньо. Питання в тому, чи достатньо цього вам. Чи відповідає сказане вашим справжнім почуттям?

Він хитає головою.

– Я сказав слова, які ви хотіли почути, а тепер ви хочете більшого, ви хочете, щоб я продемонстрував їхню щирість. Це суперечить здоровому глузду. Це виходить за рамки закону. З мене досить. Повернімося назад до регламенту. Я визнаю свою провину. Це все, на що я готовий.

– Гаразд, – підсумовує Матабан, не підводячись з крісла. – Якщо запитань до професора Лур'є більше немає, я хочу подякувати йому за візит і відпустити його.

Спершу вони його не впізнали. Він уже дійшов до середини сходів, коли почув крики: «Це він!» і човгання ніг.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.